

ΕΛΕΝΗ ΓΑΡΔΙΚΑ ΚΑΤΣΙΑΔΑΚΗ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
 ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑΣ 19ου - 20ου ΑΙ.
 ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΚΕΙΝΕ

Σκοπός του Κέντρου Έρευνας της Ιστορίας του Νεωτέρου Έλληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών (ΚΕΙΝΕ) είναι η οργάνωση και διεκπεραίωση έρευνητικών προγραμμάτων που αναφέρονται στην ελληνική ιστορία του 19ου και του 20ου αιώνα, είτε αυτά είναι έργα ύποδομης είτε αποσκοπούν στη σύνταξη συνθετικών εργασιών.

Ο Έλευθέριος Πρεβελάκης, Διευθυντής του Κέντρου Έρευνας της Ιστορίας του Νεωτέρου Έλληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών από το 1962 μέχρι το 1980, είχε θέσει ως κύριο μέλημά του να καταστήσει το Κέντρο εργαστήριο τεκμηρίωσης για την έρευνα της νεοελληνικής ιστορίας του 19ου και του 20ου αιώνα. Όλα τα προγράμματα των οποίων έθεσε τις βάσεις κατά τη διάρκεια της θητείας του στη διεύθυνση του Κέντρου ήσαν προγράμματα ύποδομης, προγράμματα δηλαδή συλλογής, ταξινόμησης και έκδοσης πηγών. Χάρη στη ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη των τελευταίων ετών και στη συνεχή αναθεώρηση των κατευθύνσεων του ιστορικού προβληματισμού, μπορεί σήμερα όρισμένα από τα προγράμματα αυτά, από πλευράς μεθόδου, αξιοποίησης πόρων και θεματικής επιλογής, να δείχνουν την ηλικία τους. Ωστόσο, η οργανωτική τους δομή παραμένει ως τεκμήριο της συστηματικής και μεθοδικής σκέψης του εμπνευστή τους.

Τους κανονισμούς της Ιστορικής Βιβλιογραφίας του Νεωτέρου Έλληνισμού, της Βιβλιοθήκης και του Αρχείου Μικροταινιών του Κέντρου χαρακτηρίζει απόλυτη μεθοδολογική πειθαρχία και συνέπεια. Αυτές οι αρετές, που πριν από μερικές δεκαετίες κατακτώνταν με εξαντλητικό κόπο και σπάνια μεθοδικότητα, στις μέρες μας, με τη διεύρυνση της χρήσης των ηλεκτρονικών υπολογιστών αποτελούν στοιχειώδη και εύκολα κατακτώμενη προϋπόθεση. Ο έρευνητής έχει σήμερα την ευχέρεια να επεξεργασθεί συνθετότερα προγράμματα ύποδομης από ότι στο παρελθόν.

Θεωρώ λοιπόν χρέος τιμής στη μνήμη του Έλευθέριου Πρεβελάκη να παρουσιάσω στον πρώτο τόμο του περιοδικού του Κέντρου που αποτε-

λει αφιέρωμα στη μνήμη του τις κατευθυντήριες σκέψεις για ένα πρόγραμμα Προσωπογραφίας του Νεωτέρου Έλληνισμού του 19ου και του 20ου αιώνα¹.

ΣΤΟΧΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Η αρχική σκέψη για ένα πρόγραμμα προσωπογραφίας είχε γίνει πριν από αρκετά χρόνια και είχε πολύ περιορισμένες απαιτήσεις. Αφετηρία είχε σταθεί η διαπίστωση ότι ο έρευνητής του νεωτέρου ελληνισμού κατά τη διάρκεια της σύνταξης μίας μελέτης αντιμετωπίζει μεταξύ των άλλων αντιξοοτήτων και τη δυσχέρεια στην ανεύρεση αξιόπιστων βιογραφικών πληροφοριών για τα πρόσωπα που αναφέρονται στην έργασια του, δεδομένου ότι λείπουν εξειδικευμένα βιογραφικά λεξικά. Δυσχέρεια η οποία σε άλλες επιστημονικά πιο προηγμένες χώρες έχει εκλείψει χάρη στη μεγάλη παράδοση που έχουν αναπτύξει σε παρόμοιου τύπου βιογραφικές συλλογές. Δεν έχει παρά να ανατρέξει κανείς στα μνημειώδη έργα Dictionary of National Biography της Μεγάλης Βρετανίας, The Biographical Encyclopedia of the United States, τα γαλλικά Dictionnaires Biographiques κ.ά. Το ενδιαφέρον για παρόμοια έργα δεν έχει εκλείψει στις μέρες μας.

Στη σύγχρονη νεοελληνική έρευνα η συλλογή βιογραφικού υλικού έχει περιορισθεί σε ιδιωτικές πρωτοβουλίες εκδότων για σύνταξη εγκυκλοπαιδικών λεξικών². Η πληρότητα αυτών των εκδόσεων, όσο άρτια και αν είναι τα επί μέρους άρθρα, στην καλύτερη περίπτωση περιορίζεται από την προγραμματισμένη έκταση του έργου, από τις χρονικές προθεσμίες και το κόστος του και από τις απαιτήσεις του μέσου αναγνωστικού/ αγοραστικού κοινού.

Βιογραφικές πληροφορίες, ωστόσο, υπάρχουν διάσπαρτες σε πολλά έργα, είτε συλλογές βιογραφιών, είτε μεμονωμένα άρθρα, τόσο ευρύτερα γνωστά και προσιτά όσο και σπάνια και δυσπρόσιτα. Η συλλογή του υλικού αυτού αποτελεί για τον έρευνητή μία πρόκληση που δεν μπορεί να αγνοηθεί.

Πρόσφατα, ο γερμανικός εκδοτικός οίκος Saur Verlag έχει εγκαινιάσει ένα εξαιρετικά φιλόδοξο πρόγραμμα κωδικοποίησης των βιογρα-

1. Το KEINE έχει ήδη ξεκινήσει ως «πρόγραμμα πιλότο» ένα ερευνητικό πρόγραμμα με αντικείμενο την Έπτανησιακή προσωπογραφία της περιόδου, στο οποίο θα τεθούν υπό δοκιμή οι αρχές που εκτίθενται στο παρόν άρθρο.

2. Η πιο πρόσφατη έκδοση είναι το Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό της Έκδοτικής Αθηνών, έργο που εντάσσεται στη Θεματική της Έγκυκλοπαίδεια.

φικῶν πληροφοριῶν γιὰ πολλές χῶρες τοῦ κόσμου (μεταξὺ τῶν ὁποίων Ἡνωμένες Πολιτεῖες, Μεγάλη Βρεταννία, Γαλλία, Γερμανία ἀλλὰ καὶ Πολωνία, Τσεχοσλοβακία, Ἰβηρική κ.ἄ.). Τὸ πρόγραμμα τῆς Saur Verlag συνίσταται στὴ φωτογραφικὴ ἀναπαραγωγή καὶ εὐρετηρίαση ὄλων τῶν ἔντυπων βιογραφικῶν συλλογῶν μιᾶς χῶρας καὶ τὴ διάθεση τοῦ τελικοῦ προϊόντος σὲ μορφή βιβλίου, μικροταινίας ἢ CD. Πρὸς τὸ παρόν, ἀποφεύγει νὰ περιλάβει στὸν ἐκδοτικό της σχεδιασμό τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ αἰτιολογικὸ ὅτι, ἐπειδὴ τὸ σύνολο τοῦ βιογραφικοῦ ὑλικοῦ εἶναι στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ διάθεση τοῦ τελικοῦ προϊόντος θὰ εἶναι περιορισμένη καὶ οἰκονομικὰ ἀσύμφορη.

Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ἓνα συναφὲς πρόγραμμα ἀποδελτίωσης εἶχε ξεκινήσει παλαιότερα στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Πρόκειται γιὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ Κέντρου Ἑρεύνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν γιὰ σύνταξη λεξικοῦ προσώπων καὶ πραγμάτων τοῦ Μέσου καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Μὲ τὴ διαφορά ὅτι ἐκεῖνο ἀποσκοποῦσε μόνο στὴ συλλογὴ βιβλιογραφικῶν ἐνδείξεων καὶ ὄχι στὴ συγκέντρωση καὶ καταγραφή αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸ τοῦ προσωπογραφικοῦ καὶ πραγματολογικοῦ ὑλικοῦ. Τὸ προϊόν αὐτῆς τῆς ἐργασίας ἀπόκειται σὲ μορφή χειρόγραφου δελτιοκαταλόγου στὸ παραπάνω Κέντρο.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, ἀρκετὰ ἰδρύματα — μουσεῖα, ἀρχαία βιβλιοθηκῆς, ἐρευνητικὰ ἰνστιτούτα — ἔχουν ἐντάξει στὰς στόχους τοῦ προγράμματος πού ἀποσκοποῦν στὴ χρῆση τῆς ἠλεκτρονικῆς τεχνολογίας στὴν ὑπηρεσία τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἐπιστημῶν. Τὸ Ἰδρυμα Μείζονος Ἑλληνισμοῦ ἔχει ἀναπτύξει πρόσφατα ἐντυπωσιακὴ δραστηριότητα στὸν τομέα αὐτόν. Ἐνα ἀπὸ τὰ προγράμματά του εἶναι ἡ συγκρότηση τράπεζας πληροφοριῶν μὲ ἀντικείμενο τὴν προσωπογραφία τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐχει ἐπομένως ἀναπτυχθεῖ τὸ γενικότερο ἐπιστημονικὸ περιβάλλον, ὥστε ἡ συγκέντρωση καὶ κωδικοποίηση προσωπογραφικοῦ ὑλικοῦ νὰ μπορεῖ νὰ ἀναληφθεῖ καὶ νὰ ἐκπονηθεῖ στὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἔχει ἤδη καθυστερήσει σημαντικά. Οἱ αὐξημένες ἀπαιτήσεις τοῦ προγράμματος γιὰ μακροχρόνιο σχεδιασμό, συντονισμό καὶ χρηματοδότηση ὑπαγορεύουν ὅτι τὸ ἔργο πρέπει νὰ ἀναληφθεῖ ἀπὸ ἐπιστημονικὸ ἰνστιτούτο. Ἀρκεῖ νὰ ξεπεραστοῦν οἱ εὐλογες ἄλλωστε ἀναστολές, ἀπὸ τίς ὁποῖες διακατέχεται ὁ ἱστορικὸς ὁ ὁποῖος ἔχει θητεύσει σὲ ἄλλες μεθοδολογικὲς σχολές, μπροστὰ στὴν εἰσαγωγή τῆς νέας μεθοδολογίας. Καὶ γιὰ νὰ διευκολυνθεῖ ἡ ἄρση τῶν ἀναστολῶν αὐτῶν, πρέπει νὰ ἔχει κανεὶς πάντοτε ὑπ' ὄψιν του ὅτι ἡ διαδικασία τῆς ἱστορικῆς ἐρευνας γιὰ τὴ συγκρότηση ἔργων ὑποδομῆς, τῆς ἀναζήτησης δηλαδὴ καὶ ἐπεξεργασίας τῶν πηγῶν γιὰ τὴν ἀναπαράσταση καὶ ἐρμηνεία τοῦ παρελθόντος δὲν ἀλλάζει. Ἡ

μόνη οὐσιαστική διαδικαστική καινοτομία εἶναι ἡ ἀντικατάσταση τοῦ συστήματος τῆς ἀποδελτίωσης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Στὸ πρόγραμμα τῆς Νεοελληνικῆς Προσωπογραφίας περιλαμβάνονται Ἑλληνες πολῖτες μὲ δημόσια δράση: πολιτική, καλλιτεχνική, ἐπιστημονική, τεχνοκρατική, πνευματική, κοινωνική — Ἑλληνες, εἴτε ὑπήκοοι τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, εἴτε μέλη τοῦ ὑπόδουλου, τοῦ ἀπόδημου καὶ τοῦ παροικιακοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐφόσον ἡ δράση τους ἀφορᾷ τὴν ἑλληνικὴ δημόσια ζωὴ. Περιλαμβάνονται δηλαδή, πέραν τῶν προσώπων πού ἔδρασαν μέσα στὰ χρονικά καὶ γεωγραφικά ὄρια τῆς Ἑλλάδας, καὶ προσωπικότητες πού ἔζησαν καὶ δημιούργησαν τόσο πρὶν ἀπὸ τὴ σύσταση ὅσο καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρω ὡς ἐμπύπτοντες καὶ στὶς δύο αὐτὲς κατηγορίες τοὺς Ἀδαμάντιο Κοραῆ, Κωνσταντῖνο Καβάφη καὶ Ἀλέξανδρο Πάλλη. Εἶναι εὐνόητο ὅτι θὰ ὑπάρξουν ὀριακὲς περιπτώσεις, ὅπου ὁ συντάκτης θὰ πρέπει νὰ βασιστεῖ στὴν κρίση του γιὰ νὰ ἀποφασίσει ἂν ἓνα πρόσωπο πληροῖ τις παραπάνω προϋποθέσεις. Τὸ πρόβλημα παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσχέρειες προκειμένου γιὰ τὸν παροικιακὸ ἑλληνισμό, τοῦ ὁποῦ ἡ ἑλληνικὴ ἔθνικὴ ταυτότητα φθίνει μὲ τὸ πέρασμα τῶν γενεῶν. Παραδείγματα οἰκογενειῶν τοῦ παροικιακοῦ ἑλληνισμοῦ, τῶν ὁποίων οἱ ἀπόγονοι βαθμιαῖα ἀποκόπτονται ἀπὸ τοὺς δεσμούς μὲ τὸν ἑλληνισμό καὶ ἀφομοιώνονται ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ τὴν κοινωνία ὑποδοχῆς τους, μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀπαριθμήσει πολλά. Θὰ περιορισθῶ παραδείγματος χάριν στὴν περίπτωση ἑνὸς κλάδου τῆς οἰκογένειας Ράλλη, πού εἶχε ἔδρα τὸ Λονδίνο, σὲ ἐκείνην τοῦ ἐπιχειρηματία Σερ Λουκά Εὐστρατίου Ράλλη (1846-1931) καὶ τῶν ἀπογόνων του³.

Χρονολογικὸ κριτήριον γιὰ τὴν ἔνταξη τῆς βιογραφίας ἑνὸς προσώπου στὸ πρόγραμμα εἶναι τὸ ἔτος τοῦ θανάτου του. Χρονικὴ ἀφετηρία τοῦ προγράμματος εἶναι τὸ 1800. Τὸ χρονικὸ τέρμα καθορίζεται συμβατικὰ ἀπὸ τὸ ὄριο τῆς τριακονταετίας πού διέπει κατὰ τὸ νόμο τὴν πρόσβαση στὰ κρατικὰ ἀρχεῖα.

Μετὰ ἀπὸ προβληματισμὸ ὡς πρὸς τὴν ἔκταση καὶ τὴν κατεύθυνση τοῦ ἔργου ἄρχισε νὰ ἐκπονεῖται στὸ ΚΕΙΝΕ πιλοτικὸ πρόγραμμα Ἑπτανησιακῆς Προσωπογραφίας, στὸ ὁποῖο ἔχει καθορισθεῖ ὅτι ἐμπύπτον τὰ πρόσωπα μὲ δημόσια δράση, ὅπως αὐτὴ προσδιορίζεται πιὸ πάνω, ὑπὸ

3. Τιμόθεος Κατσιγιάννης, ἐπίσκοπος Μιλητουπόλεως, *The Greek Community of London*, Λονδίνο 1993, σσ. 680-690.

τήν προϋπόθεση ότι είναι έπτανησιακής καταγωγής. Είναι προφανές ότι τὸ κριτήριο τῆς καταγωγῆς εἶναι ἀσαφές καὶ ὅτι ἡ περαιτέρω ὀριοθέτηση παρουσιάζει ἀρκετὲς δυσχέρειες. Ἐπιλέγεται νὰ ὀρισθεῖ ὡς κριτήριο καταγωγῆς ὅτι ὁ τόπος γέννησης τοῦ προσώπου ἢ ἑνὸς γονέα πρέπει νὰ εἶναι τὰ Ἑπτάνησα. Μὲ αὐτὸ τὸ κριτήριο δὲν περιλαμβάνονται στὴν προσωπογραφία πρόσωπα ποὺ διαδραμάτισαν μὲν κάποιο ρόλο στὴν έπτανησιακὴ δημόσια ζωὴ, ἀλλὰ δὲν γεννήθηκαν στὰ Ἑπτάνησα. Παραδείγματα, ὁ Βρεταννὸς Ἀρμοστής Frederick Adam (1781-1853), ὁ Ἴταλὸς καθηγητῆς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας Francesco Orioli (1785-1856) ἢ ὁ λόγιος Πλάτων Πετρίδης (1790-1852) ποὺ γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη ἀλλὰ ἔκανε τὴν Κέρκυρα δευτέρη πατρίδα του.

Η ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Οἱ δυνατότητες ποὺ προσφέρει ἡ ἠλεκτρονικὴ τεχνολογία στὴν ταξινόμηση καὶ ἐπεξεργασία τοῦ γραπτοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλου τύπου μαρτυρίας (ὀπτικῆς, ἠχητικῆς) ἔχουν ἀνοίξει νέες προοπτικὲς στὶς ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστῆμες. Ἡ χρῆση τῆς ἠλεκτρονικῆς τεχνολογίας ὑπῆρξε διπλὰ ὠφέλιμη γιὰ τὶς ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστῆμες, καθὼς ἀπὸ τὴν μιά «ἐπέβαλε» στὸν ἐρευνητὴ ἀπώλυτη οργανωτικὴ πειθαρχία καὶ μεθοδολογικὴ συνέπεια καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπέτρεψε τὴν εὐχερέστερη ἐπεξεργασία τῆς πληροφορίας. Πρῶτες ἀμέσες συνέπειες αὐτῆς τῆς χρήσης εἶναι ἡ ἔξοικονόμηση χρόνου καὶ κόπου καὶ ἡ μείωση τῆς πιθανότητας λαθῶν. Ἀπὸ τὴν ἀπλὴ ἐντολὴ γιὰ εὕρεση μιᾶς λέξης σὲ ἓνα κείμενο ἢ σὲ μιὰ ἀπλὴ βάση δεδομένων μέχρι τοὺς σύνθετους στατιστικὸς ὑπολογισμοὺς μιᾶς χρονικῆς σειρᾶς ἀριθμητικῶν δεδομένων, ὁ ἐρευνητῆς χρησιμοποιεῖ καθημερινὰ τὰ ἐμπορικὰ πακέτα λογισμικοῦ ἢ ἐξειδικευμένα προγράμματα ἐπεξεργασμένα στὰ μέτρα τῶν ιδιαίτερων ἀναγκῶν του γιὰ νὰ διευκολύνει τὴν ἐργασία του.

Οἱ δυνατότητες ποὺ προσφέρει ἡ ἠλεκτρονικὴ τεχνολογία γιὰ τὴν κωδικοποίηση καὶ ἀνάλυση τῆς γνώσης ἔχουν ἐφαρμοστεῖ κυρίως στὴν ἐπεξεργασία ποσοτικοῦ ὕλικου. Τὰ λογισμικά πακέτα ὑπολογισμῶν ἢ βάσεων δεδομένων ἀναπτύχθηκαν ἀρχικὰ καὶ συνεχίζουν νὰ ἀναπτύσσονται μὲ ραγδαίους ρυθμοὺς κατὰ κύριο λόγο γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν ἐμπορικὲς καὶ διοικητικὲς ἀνάγκες τῆς ταχύτατα ἀναπτυσσόμενης ἀγορᾶς. Ἡ ἐπέκταση τῆς χρήσης τους στὶς κοινωνικὲς ἐπιστῆμες γίνεται σταδιακὰ καὶ μὲ ἀρκετὲς δυσκολίες. Οἱ πρῶτες εἰδικότητες τῆς κοινωνικῆς ἱστορίας ποὺ χρησιμοποίησαν τὴ νέα τεχνολογία καὶ ἐπεξεργάστηκαν μεθοδολογίες ποὺ ἐκμεταλλεύονται τὶς δυνατότητές της ἦσαν ἡ δημογραφία καὶ ἡ ψη-

φολογία. Άν και ώς σήμερα ή ιστορική έρευνα έχει χρησιμοποιήσει ώς πηγές για τή συγκρότηση βάσεων δεδομένων κυρίως ληξιαρχικούς καταλόγους, εκκλησιασικά βιβλία γεννήσεων και θανάτων, άπογραφές και έκλογικούς καταλόγους, ό προσανατολισμός τής ιστορικής έρευνας με τή χρήση ήλεκτρονικων βάσεων δεδομένων και προς άλλους τύπους πηγών είναι επιθυμητός και έφικτός.

Άλλά ή προσαρμογή τής μεθοδολογίας που συνεπάγεται ή ήλεκτρονική τεχνολογία στις απαιτήσεις τής ιστορίας παρουσιάζει δύο βασικές δυσκολίες που σχετίζονται με τήν ιδιαιτερότητα τής ιστορικής μαρτυρίας. Πρώτον στις παραμέτρους μίας βάσης δεδομένων εισάγεται μία επί πλέον διάσταση, ή διάσταση του χρόνου. Δεύτερον ή ιστορική μαρτυρία είναι πολύ συχνά έλλιπής ή άσαφής. Η κωδικοποίηση και έπεξεργασία παρόμοιων δεδομένων είναι δύσκολη και πολύπλοκη υπόθεση. Δύσκολη αλλά όχι αδύνατη. Έξελίξεις σε τρεις τομείς συντέλεσαν στην προόδο και προς αυτήν τήν κατεύθυνση: ή μεταφορά τής προβληματικής από συναφείς χώρους του έπιστητού, ή έπεξεργασία ισχυρότερων, πιο πολύμορφων και πιο εύελικτων προγραμμάτων λογισμικού και ή ανάπτυξη ισχυρότερου μηχανολογικού εξοπλισμού.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΕΘΝΩΣ ΑΘΗΝΩΝ

Χάρη στις πρωτοπόρες εργασίες Βρετανών και Γερμανών κυρίως ιστορικων και στο έργο τής Association for History and Computing, ή νέα μεθοδολογία έχει καθιερωθεί διεθνώς. Έρευνητικά μάλιστα προγράμματα που εκπονούνται στη Μεγάλη Βρετανία χρηματοδοτούνται από άκαδημαϊκά ιδρύματα του κύρους τής Royal Historical Society και τής British Academy. Τα ιδρύματα αυτά έχουν συμβάλει επίσης και στη χρηματοδότηση του εξειδικευμένου λογισμικού για χρήση των ιστορικων που φέρει τó χαρακτηριστικό όνομα Κλειώ, τó όποιο έπεξεργάσθηκε ό Dr Manfred Thaller στο Max-Planck-Institut für Geschichte του Göttingen.

Διεθνώς, οί περισσότερες ήλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, ειδικά στον τομέα τής προσωπογραφίας, έχουν σχεδιασθεί με στόχο τή συναγωγή στοιχείων με άφετηρία μία συγκεκριμένη προβληματική που κατευθύνεται προς ένα περιορισμένο συνθετικό έργο. Αναφέρω ένδεικτικά τις εργασίες των Charles Harvey και Jon Press για τήν επιχειρηματική έλιτ του Bristol, και των Derek Hirst και Shaun Bowler για τις εκλογές στο Hertford⁴.

4. Charles Harvey και Jon Press, «The Business Elite of Bristol: a Case Study in Database Design», *History and Computing*, τ. 3, τχ. 1 (1991), σσ. 1-11. Derek Hirst

Στήν προτεινόμενη περίπτωση, ή αφετηρία είναι διαφορετική. Το πρόγραμμα καλείται κατά πρώτο λόγο νά καλύψει ένα ευρύτερο κενό στην ιστορία και τις ανθρωπιστικές σπουδές γενικότερα και νά ικανοποιήσει τις έγκυκλοπαιδικές ανάγκες τής επιστημονικής κοινότητας. Αυτό σημαίνει ότι ή πρώτη προτεραιότητα του προγράμματος πρέπει νά είναι ή συγκέντρωση και ή συστηματική καταγραφή κάθε αξιόπιστης βιογραφικής πληροφορίας για όλα τά πρόσωπα που πληρούν τις προδιαγραφές του προγράμματος. Όστόσο, όπως προαναφέρθηκε, ή χρήση τής ηλεκτρονικής τεχνολογίας και των μεθόδων που εισάγει δίνει τή δυνατότητα για διεύρυνση των αρχικών στόχων του προγράμματος, ώστε νά καλυφθούν και άλλες μορφές αναζητήσεων. Με άλλα λόγια, όπως αναφέρεται αναλυτικότερα πιο κάτω, τó ίδιο τó ύλικό και ή μέθοδος συλλογής και έπεξεργασίας του έπιτρέπουν τή χρησιμοποίησή τους και σε άλλες ειδικότερες μελέτες. Αυτό έχει μεγάλη σημασία γιατί καθορίζει τόσο τήν έπιλογή των πηγών όσο και τó σχεδιασμό του προγράμματος.

Τó πρόγραμμα δέν θά προσφέρεται ένδοχομένως άμεσα για χρήση σε όποιεσδήποτε έπι μέρους συνθετικές έργασίες του τύπου που προαναφέρθηκε. Δέν θά βρει προφανώς κανείς έλασκή στοιχεία, για παράδειγμα, για τά εισοδήματα των Έπιτανησιών βασιλευτών στο μεσοπόλεμο, ή για τή θνησιμότητα στα Έπιτανησια κατά τήν έπιδημία χολέρας του 1855. Τέτοιου είδους μελέτες που, όπως είναι άυτονόητο, σχεδιάζονται με στόχο τή σύνθεση, άπαιτούν έπεξεργασία συγκεκριμένου τύπου πηγών και θέτουν στις πηγές αυτές συγκεκριμένα έρωτήματα, που δέν είναι δυνατόν νά προβλεφθούν στο σχεδιασμό ενός γενικού προγράμματος, όσο ευρείς και άν είναι οί στόχοι του, εκτός άν τείνουν στην ούτοπία τής παντογνωσίας⁵. Επίσης, για τόν ίδιο λόγο, τó ύλικό δέν προσφέρεται αυτούσιο για εκείνες τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις των ανθρωπιστικών και κοινωνικών έπιστημών, που άπαιτούν έξειδικευμένο λογισμικό.

Έργασίες παρόμοιες με τή σχεδιαζόμενη βρίσκονται σε εξέλιξη σε βρετανικά πανεπιστήμια και ό προβληματισμός και ή πείρα που έχει ήδη αναπτυχθεί στον τομέα αυτό μπορούν νά άποδειχθούν ώφέλιμοι. Μαθαίνει κανείς και από τó παράδειγμα αλλά και από τά λάθη των

και Shaun Bowler, «Voting in Hertford 1679-1721», *History and Computing*, τ. 1, τχ. 1 (1989), σσ. 14 - 18.

5. Κάτι που πρέπει νά αντιμετωπισθεί, αλλά δέν είναι του παρόντος, είναι ή τελική διάθεση του προϊόντος. Είναι άυτονόητο ότι μία τόσο σύνθετη έργασία γίνεται για νά ικανοποιήσει τις έρευνητικές άπαιτήσεις τής ευρύτερης επιστημονικής κοινότητας και ότι τó προϊόν πρέπει νά είναι διαθέσιμο σ' αυτήν. Θεωρητικά υπάρχουν τρεις τρόποι: 1. Με γραπτή αίτηση στο KEINE. 2. Με διάθεση on-line μέσω δικτύου. 3. Με έκδοση CD-ROM.

άλλων. Ός τέτοια προγράμματα αναφέρω ένδεικτικά τὸ «Πρόγραμμα Βυζαντινῆς Προσωπογραφίας» ποὺ ἐκπονεῖται στὸ τμήμα Κλασσικῶν Σπουδῶν τοῦ King's College τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου καὶ ἡ «Βάση Δεδομένων τῶν Φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Aberdeen, 1860-1920». Τὸ πρῶτο ἀποτελεῖ μία ἠλεκτρονικὴ κωδικοποίηση τῶν πληροφοριῶν τῶν πηγῶν γιὰ πρόσωπα τῆς Βυζαντινῆς περιόδου⁶. Τὸ δεύτερο ἔχει τριπλὸ στόχο: νὰ δημιουργηθεῖ μία βάση δεδομένων γιὰ τὸ φοιτητικὸ σῶμα ποὺ νὰ προσφέρεται σὲ ἐξειδικευμένη ἀνάλυση, νὰ δοθοῦν γενικὲς βιογραφικὲς πληροφορίες γιὰ ἐπὶ μέρους φοιτητές, καὶ νὰ διευκολυνθεῖ ἡ ἀκαδημαϊκὴ κοινότητα σὲ ἐπίκαιρες ἐρευνες γιὰ τὴν 500ῆ ἐπέτειο ἀπὸ τὴν ἴδρυση τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Aberdeen ποὺ ἐορτάσθηκε τὸ 1995⁷.

Ὁ περιορισμὸς μάλιστα τοῦ περιεχομένου τοῦ προγράμματος στὰ πλαίσια μιᾶς Ἑπτανησιακῆς Προσωπογραφίας, ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸ καθιστᾶ περισσότερο πραγματοποιήσιμο, τοῦ δίνει καὶ μία ἐνιαία ἐρευνητικὴ κατεύθυνση.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Τὸ κρίσιμο σημεῖο τοῦ προγράμματος εἶναι ἡ ἐπιλογή τῆς μορφῆς τῆς βάσης δεδομένων μετὰ τὴ διεθνή ἐμπειρία καὶ τὶς ἀνάγκες τοῦ συγκεκριμένου προγράμματος, καὶ ἡ ἐπιλογή τοῦ λογισμικοῦ ποὺ ἀνταποκρίνεται πληρέστερα στὶς ἀπαιτήσεις αὐτῆς τῆς μορφῆς. Τὰ κριτήρια γιὰ τὴν ἐπιλογή καὶ τὴ διαμόρφωση τοῦ προγράμματος εἶναι δύο, καὶ εἶναι ἀνεξάρτητα καὶ ἴσως ἀντικρουόμενα: Τὸ ἓνα εἶναι τὸ λογισμικὸ νὰ προσφέρεται γιὰ τὴν ὀρθολογικὴ ἀπεικόνιση τοῦ πραγματικοῦ κόσμου, στὴ συγκεκριμένη περίπτωση, τῆς ὑφιστάμενης γνώσης γιὰ τὴ δράση τῶν προσώπων τοῦ παρελθόντος, μετὰ τοὺς ὀλιγότερους δυνατοὺς συμβιβασμούς, μετὰ τὶς ὀλιγότερες δυνατὲς ἀλλοιώσεις τῆς πραγματικότητας. Τὸ δεύτερο εἶναι τὸ διαμορφωμένο λογισμικὸ νὰ εἶναι εὐχρηστο γιὰ τὸ μέσο ἐρευνητή. Τὸ πρῶτο δὲν συνεπάγεται ἀναγκαστικὰ τὸ δεύτερο.

Ἡ καθυστέρηση τῆς ἐκπόνησης παρόμοιων ἐργασιῶν στὴν Ἑλλάδα ἔχει καὶ τὴ θετικὴ τῆς πλευρά. Στὸ παρελθὸν συστήματα διαχείρισης βάσεων δεδομένων εἶχαν ἀναπτυχθεῖ, ἀρχικὰ γιὰ μεγάλες μονάδες ἠλεκτρο-

6. Prosopography of the Byzantine Empire. Ὑπεύθυνοι τοῦ προγράμματος εἶναι οἱ John Martindale καὶ Dion Smythe.

7. Marjory Harper, «The Advantages and Drawbacks of Cardbox-Plus as a Means of Analysing Aberdeen University Students in the Nineteenth and early Twentieth Centuries», *History and Computing*, τ. 6, τχ. 1, (1994), σ. 21.

νικῶν ὑπολογιστῶν (mainframes) καὶ στὴ συνέχεια γιὰ μικρότερα (μέχρι καὶ PC), ἀλλὰ τὰ συστήματα αὐτὰ ἦσαν ἀπόλυτα ἐξαρτημένα ἀπὸ τὸν τύπο τοῦ ἐξοπλισμοῦ. Αὐτὸ σήμαινε ὅτι ἀπὸ τὴν ὥρα ποῦ ὁ ἐρευνητὴς ἐπέλεγε ἓνα σύστημα ἦταν ἀπόλυτα δεσμευμένος στὸν τύπο τοῦ μηχανήματος καὶ τοῦ λειτουργικοῦ συστήματος (πλατφόρμα) ποῦ αὐτὸ τὸ σύστημα ἀπαιτοῦσε. Δυνατότητες ἐπικοινωνίας, ἀλλαγῆς ἢ ἀναβάθμισης μηχανημάτων ἦσαν ἐξαιρετικά δύσκολες ἂν ὄχι ἀδύνατες. Τὰ τελευταῖα χρόνια, ὡστόσο, πρῶτον, τὰ PC ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ ἀνταποκριθοῦν σὲ ἰσχυρότερα συστήματα, δεύτερον, ὑπάρχουν πολλὰ συστήματα μὲ ἰσοδύναμες ἐκδόσεις γιὰ πλατφόρμες διαφόρων τύπων, καὶ τρίτον, ὑπάρχουν συστήματα ποῦ ἐξασφαλίζουν ἀπρόσκοπτη ἐπικοινωνία (εἰσαγωγή καὶ ἐξαγωγή δεδομένων) ἀνάμεσα σὲ πλατφόρμες. Ὅσο γράφονται αὐτὲς οἱ γραμμὲς οἱ δυνατότητες ἐπικοινωνίας τῶν συστημάτων δὲν σταματοῦν νὰ ἐξελισσονται μὲ ἱλιγγιώδεις ταχύτητες. Οἱ ἐξελίξεις αὐτὲς πρακτικὰ σημαίνουν ὅτι στὴ φάση τοῦ σχεδιασμοῦ ὁ ἐρευνητὴς ἔχει πλέον τὴν ἐλευθερία νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν ἐπιλογή τοῦ προγράμματος ποῦ ἀνταποκρίνεται πληρέστερα στὶς ἀπαιτήσεις του, χωρὶς νὰ δεσμεύεται ἐκ τῶν προτέρων ὡς πρὸς τὴν ἐπιλογή τοῦ ἐξοπλισμοῦ.

Ὁ ἀρχικὸς προβληματισμὸς ἐπομένως ἀφορᾷ τὴ μορφή τῆς δομῆς τῆς βάσης. Μὲ πολὺ ἀπλὰ λόγια καὶ ἀρχετὴ ἀφάραση, ἓνα σύστημα διαχείρισης βάσεων δεδομένων δὲν εἶναι παρὰ ἓνα σύστημα ἀρχειοθέτησης σὲ ἠλεκτρονικὴ μορφή, μία σύγχρονη ἀρχειοθήκη. Ὁ ἐρευνητὴς πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπιλέξει τὴ μέθοδο τῆς ἀρχειοθέτησης τῶν πληροφοριῶν του, ποῦ ἐξυπηρετεῖ πληρέστερα τὶς ἀνάγκες τῶν χρηστῶν, τὸν προσφορότερο δηλαδή τρόπο γιὰ νὰ ἐνημερώνει τὰ στοιχεῖα του καὶ νὰ τὰ ἀναζητεῖ ὅταν τὰ χρειάζεται. Ἐνα τέτοιο σύστημα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀρχεῖα (files), μέσα στὰ ὁποῖα ἀποθηκεύονται ἐγγραφές (records). Οἱ ἐγγραφές αὐτὲς περιέχουν τὰ δεδομένα (data) τοποθετημένα σὲ προκαθορισμένες θέσεις ποῦ ὀνομάζονται πεδία (fields).

Ἡ ἀρχικὴ σκέψη ἦταν, ὅπως προαναφέρθηκε, νὰ γίνει ἓνα ἑλληνικὸ DNB σὲ ἠλεκτρονικὴ μορφή, ὡς μία ἀπλὴ ἐπίπεδη βάση δεδομένων. Στὴν ἐπίπεδη βάση δεδομένων, κάθε ἀναγραφή ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα δελτίο, τὸ ὁποῖο περιλαμβάνει προκαθορισμένο ἀριθμὸ πεδίων. Εἶναι δηλαδή ἓνα εἶδος δελτιοκαταλόγου σὲ ἠλεκτρονικὴ μορφή. Στὴν περίπτωση τῆς προσωπογραφίας τὸ κάθε δελτίο θὰ ἀποτύπωνε τὸ σύνολο τῶν παρεχομένων βιογραφικῶν πληροφοριῶν γιὰ ἓνα πρόσωπο. Τὸ δελτίο αὐτὸ θὰ περιλάμβανε σὲ ἰδιαίτερα πεδία τὸ ὄνομα, τὶς χρονολογίες γέννησης καὶ θανάτου καὶ ἓνα ἢ περισσότερα ἐνιαῖα περιγραφικὰ πεδία ποῦ θὰ περιεῖχαν τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ προσώπου, τὴν ἐπαγγελματικὴ καὶ κοινωνικὴ του δράση. Θὰ εἶχε δηλαδή τὴν ἐξῆς περίπου διάταξη:

Ἐπώνυμο
 Ὄνομα
 Πατρώνυμο
 Χρονολογία γέννησης
 Τόπος γέννησης
 Χρονολογία θανάτου
 Τόπος θανάτου
 Σπουδές
 Ἐπάγγελμα
 Κοινωνική δράση
 Ἔργα

Για ένα τέτοιο πρόγραμμα θά ἐπαρκοῦσε ἓνας ὑποτυπώδης σχεδιασμός χωρίς ιδιαίτερη ἐξειδίκευση, καθὼς καὶ ἓνας ἀριθμὸς συντακτῶν μὲ ἐλάχιστες γνώσεις στὴ χρήση τοῦ ὑπολογιστῆ. Καὶ φυσικὰ ἡ ἀνάγκη διάθεσης πόρων γιὰ τὴν ὑποδομὴ καὶ τὸν σχεδιασμὸ τοῦ προγράμματος θά ἦταν ἀμελητέα. Ὡστόσο, ἓνα δέλεο ὅμοιο μὲ τὸ εἰκονιζόμενο πρὸ πάνω θά ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ περιλαμβάνει ἐπαναλαμβανόμενα πεδία γιὰ κάθε δραστηριότητα τῶν προσώπων, πεδία πού θά ἔμεναν κενὰ σὲ ὅσα πρόσωπα δὲν συμπλήρωναν τὸ μέγιστο ὁρισμένο ὄρισμα, ἢ πού δὲν θά ἐπαρκοῦσαν γιὰ τὶς περιπτώσεις προσώπων μὲ μεγάλη δραστηριότητα σὲ συγκεκριμένο τομέα, γιὰ παράδειγμα τὴν κοινωνικὴ ἢ τὴν ἐπαγγελματικὴ δράση.

Οἱ βρεταννικὲς ἐργασίες πού προαναφέραμε ἔχουν χρησιμοποιήσει ἐπίπεδες βάσεις δεδομένων. Ὡστόσο καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ὑπεύθυνοι τῶν προγραμμάτων αὐτῶν ἐπισημαίνουν τὰ μειονεκτήματα αὐτῆς τῆς ἐπιλογῆς⁸. Στὸ χρονικὸ διάστημα πού ἔχει μεσολαβήσει ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ σχεδιασμὸ αὐτῶν τῶν ἐργασιῶν, ἡ διεθνὴς ἐμπειρία ἔχει προχωρήσει πολὺ περισσότερο καὶ ἀπὸ τὶς ἔντυπες συλλογικὲς βιογραφίες τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνα καὶ ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο λογισμικὸ τῆς ἠλεκτρονικῆς βάσης δεδομένων. Παράλληλα μὲ τὴν παροχὴ τῆς πληροφορίας, ἡ ἠλεκτρονικὴ τεχνολογία παρέχει καὶ μεγάλες δυνατότητες ὀργάνωσης καὶ ἀξιοποίησής της. Τὰ περισσότερα, ἂν ὄχι ὅλα, τὰ ἐμπορικὰ πακέτα παρέχουν πλέον τὴ δυνατότητα γιὰ σχεδιασμὸ σχεσιακῶν βάσεων δεδομένων.

Μοχλὸς στὴν ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας εἶναι ὁ μεθοδολογικὸς προβληματισμὸς πού ἀναπτύσσεται συστηματικὰ ἀπὸ τὶς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1970, γενικὰ γύρω ἀπὸ τὰ συστήματα βάσεων δεδομένων καὶ

8. Π.χ. Marjory Harper, «The Advantages and Drawbacks ...», ὁ.π., σ. 23.

είδικότερα γύρω από την εφαρμογή τους στην ιστορική έρευνα⁹. Χάρη στον προβληματισμό αυτόν άρχετες έννοιες έχουν διευκρινισθεί, πράγμα που διευκολύνει τον έρευνητή στην επιλογή των μεθόδων του ανάλογα με τους σκοπούς του έργου.

Προκύπτουν δύο ερωτήματα. Το πρώτο είναι ποιά μορφή άρχειοθέτησης ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις ενός προσωπογραφικού προγράμματος. Καί δεύτερον ποιά θα είναι ή συγκρότηση του λογικού της σχήματος. Ποιά με άλλα λόγια θα είναι τὰ αντικείμενα που θα άπαρτίσουν τή βάση δεδομένων και ποιές πληροφορίες θα άποθησαυρισθοῦν για αυτά τὰ αντικείμενα.

Το πρώτο ερώτημα έχει δύο άλληλένδετα σκέλη: Το πρώτο σχετίζεται με τή δομή των συστημάτων διαχείρισης βάσεων δεδομένων και το δεύτερο με τή δομή των πηγών. Η άπάντηση στο πρώτο καθορίζεται έν πολλοίς από τήν άπάντηση στο δεύτερο. Από πλευράς δομής, τὰ συστήματα διαχείρισης βάσεων δεδομένων μπορούν νά ταξινομηθοῦν σε δύο τύπους: Σύμφωνα με τόν ένα τύπο (source-oriented), ή βάση δεδομένων είναι «μία συλλογή σχετικῶν μεταξύ τους δεδομένων ένός ή περισσότερων τύπων (άριθμοί, κείμενο, εικόνα, ήχος) αποτυπωμένων σε ήλεκτρονικά άρχεία». Ο τύπος αυτός όδηγεί στη στήριξη μιās βάσης δεδομένων με χαλαρούς κανόνες σε μη δομημένη μορφή (unstructured data format), δεν άπαιτεί ιδιαίτερη έπεξεργασία του επιλεγέντος λογισμικού, ούτε των πηγών που έχει ό έρευνητής στη διάθεσή του. Τά σχετικά προγράμματα που έχουν αναπτυχθεί για νά αποτυπώνουν και νά έπεξεργάζονται αυτούσια έλεύθερα κείμενα όνομαζονται συστήματα διαχείρισης κειμένων (Text information management systems). Κατά τόν δεύτερο τύπο (model-oriented), τὰ δεδομένα πρέπει νά είναι «όργανωμένα με προκαθορισμένο τρόπο σύμφωνα με ένα σύνολο λογικῶν κανόνων» (structured data format). Άπαιτείται ή διαμόρφωση άυστηρότερων κανόνων για τή συγκρότηση τής βάσης δεδομένων αυτού του τύπου. Πρέπει πρώτα ό έρευνητής νά διατυπώσει τὰ βασικά αντικείμενα και νά προσδιορίσει τίς σχέσεις μεταξύ των αντικειμένων αυτών. Από αυτή τήν έπεξεργασία προκύπτει ένα μοντέλο τó όποιο εφαρμόζεται με τή χρήση του επιλεγέντος λογισμικού¹⁰. Οί βάσεις δεδομένων, με άλλα λόγια, διακρίνονται σε αυτές που έχουν άυστηρά προκαθορισμένη δομή και σε αυτές που έχουν έλεύθερη δομή όπως αυτές που περιέχουν έλεύθερο κείμενο, εικόνα ή ήχο. Κατά μία άλλη διάκριση, τὰ δεδομένα είτε καταχω-

9. Αναφέρω ένδεικτικά τίς θεμελιώδεις συμβολές των Peter Denley και Manfred Thaller.

10. Charles Harvey και Jon Press, «The Business Elite of Bristol ...», ό.π., σσ. 1-2.

ρίζονται χωρίς έπεξεργασία αποδίδοντας πιστά την πηγή, είτε άντλοῦνται από περισσότερες πηγές και προσαρμόζονται για να έξυπηρετήσουν τις ανάγκες ενός έξειδικευμένου έρευνητικού προγράμματος. Συναφής είναι ή διάκριση που έπινόησε πρόσφατα ο Peter Denley ανάμεσα σε source-oriented και model-oriented προσέγγιση. Σύμφωνα με την πρώτη, αποτυπώνεται με τή μέγιστη δυνατή πιστότητα ή πηγή, και αφήνεται στο χρήστη ή έλευθερία τής έπεξεργασίας τής πηγής. Σύμφωνα με τή δεύτερη, ο έρευνητής καθορίζει εκ τῶν προτέρων τὸ περιεχόμενο και τή λογική δομή τής βάσης δεδομένων.

Τὸ επικρατέστερο μοντέλο τοῦ δομημένου τύπου είναι τὸ σχεσιακὸ μοντέλο. Στὴ σχεσιακὴ βάση δεδομένων οἱ πληροφορίες διαρθρώνονται σε μορφή πινάκων, με σειρές και στῆλες. Οἱ σειρές περιέχουν τις έγγραφές και οἱ στῆλες προσδιορίζουν τὰ χαρακτηριστικά τους. Κάθε πίνακας περιέχει στοιχεία για μία ὄντοτητα, ένα είδος αντικειμένου, πραγματικὸ ἢ πλασματικὸ. Οἱ πίνακες «σχετίζονται» μεταξύ τους μέσω πεδίων που είναι κοινὰ σε κάθε πίνακα. Δέν θὰ ὑπείσέλθω στις τεχνικές λεπτομέρειες τῶν κανόνων που διέπουν τή συγκρότηση και τὸ συσχετισμὸ τῶν πινάκων αὐτῶν. Ἄσκει να αναφέρω ότι οἱ ἀναζητήσεις εκτελοῦνται στις σειρές και τις στῆλες για να παραγάγουν νέους πίνακες.

Αὐτὴ ἡ μορφή βάσης δεδομένων δίνει τή δυνατότητα να έχει κανείς συσχετισμένα με μία ὄντοτητα πολλές άλλες με τις ὁποῖες ἡ πρώτη αποτελεί ένα λογικὸ σύνολο. Ὁ σχεδιασμὸς αὐτοῦ τοῦ λογικοῦ πλαισίου βρίσκεται στην ἀφετηρία τοῦ σχεδιασμοῦ κάθε βάσης δεδομένων. Ἄν ὁ σχεδιασμὸς αὐτὸς γίνει σωστὰ, ὁ εμπλουτισμὸς τής βάσης δεδομένων με δεδομένα γίνεται θεωρητικὰ ἐπ' ἀπειρον, χωρίς να ὑπάρχουν ἐπαναλήψεις, πολλαπλὰ ἢ κενὰ πεδία.

Ἡ ἐπιλογή τής χρήσης τοῦ προκαθορισμένου μοντέλου κρίνεται κατ' ἀρχὴν ἐπιδιωκτέα, παρὰ τή μεθοδολογικὴ ἀυστηρότητα που συνεπάγεται και τις αὔξημένες ἀπαιτήσεις σε ἀνθρώπινους πόρους με ὑψηλὴ έξειδίκευση, διότι ἡ ἀπλή μεταφορὰ τῶν πηγῶν, λόγω τής πολυπλοκότητας τῶν πληροφοριῶν, κινδυνεύει να ὀδηγήσει σε ἀδιέξοδο μελλοντικά.

Ὡστόσο, ἡ ἴδια ἡ εἰδικὴ φύση τῶν προσωπογραφικῶν δεδομένων και ἡ μορφολογικὴ ποικιλία τῶν πηγῶν δυσχεραίνει τήν ἐπιλογή. Πρῶτον οἱ πηγές είναι και τῶν δύο τύπων ἀπὸ ἀπόψεως δομῆς: ὀρισμένες (π.χ. κατάλογοι, ληξιαρχικά ἀρχεῖα, μητρῶα συλλόγων κ.τ.λ.) έχουν προκαθορισμένη δομή, ἐνῶ άλλες (π.χ. βιογραφίες, νεκρολογίες κ.τ.λ.) είναι ἐλεύθερο κείμενο.

Ἐνα πρόσθετο οὐσιαστικὸ κριτήριό που δυσχεραίνει τήν ἐπιλογή μεταξύ προκαθορισμένης δομῆς και ἐλεύθερου κειμένου είναι ἡ φυσιολογία τής περιγραφικῆς μαρτυρίας. Για τούς παλαιότερους αἰῶνες, οἱ γρα-

πτές μαρτυρίες σπανίζουν και οι πληροφορίες για κάθε πρόσωπο είναι ελάχιστες. Το βιβλίο είναι σπάνιο είδος, ή γραπτή μαρτυρία διασώζεται σε χειρόγραφο και κατά συνέπεια σε μοναδική μορφή¹¹. Έπομένως ή γραπτή μαρτυρία έχει αξία και για το περιεχόμενο και για τη μορφή της. Ο ιστορικός καλείται να ανασυνθέσει και να έρμηνεύσει το παρελθόν εκμεταλλευόμενος τα ελάχιστα κατάλοιπά του. Είναι υποχρεωμένος να δώσει ιδιαίτερη σημασία στην ακριβή απόδοση, για παράδειγμα, ενός ονόματος, ενός τίτλου ή ενός τοπωνυμίου, στη διασωζόμενη σχέση μεταξύ δύο προσώπων, στο όνομα ή στην αξία ενός νομίσματος, κ.ά. Τέτοιες μαρτυρίες είναι πρόσφορες για να υποβληθούν σε ανάλυση κειμένου και ή μη δομημένη μορφή είναι ο καταλληλότερος τρόπος συγκρότησης τράπεζας πληροφοριών.

Η ραγδαία ποσοτική αύξηση των γραπτών μαρτυριών από τα τέλη του 18ου αιώνα και κυρίως – προκειμένου για το ελληνικό έντυπο – από τα μέσα του 19ου αιώνα προσδίδει στην εξέλιξη αυτή χαρακτήρα ποιοτικής μεταβολής. Η μορφή της γραπτής μαρτυρίας χάνει την αυτότελή της αξία, πράγμα που σημαίνει ότι σε μία βάση δεδομένων ή πηγή προσφέρεται για έπεξεργασία του περιεχομένου της στη φάση της εισαγωγής δεδομένων. Η πληροφορία προσφέρεται για προσαρμογή στη δομή της βάσης δεδομένων.

Πρέπει συνελώς να αποφασισθεί αν και ως πού βαθμό το ελεύθερο κείμενο θα παραμείνει στην ολότητα του ως έχει ή αν όρισμένα από αυτά θα μετατραπούν σε ειδικά προσδιορισμένα πεδία. Στην πρώτη περίπτωση εξουδετερώνονται τα πλεονεκτήματα από τη χρήση του μοντέλου. Η δεύτερη, αν γίνει πλήρης μετατροπή σε προκαθορισμένη δομή, οδηγεί σε χρονοβόρες και δαπανηρές διαδικασίες. Έρευνητέο πώς θα βρεθεί ή χρυσή τομή.

Πάντως, οποιαδήποτε δομή και αν επιλεγεί τελικά, το πρόγραμμα έχει να ωφεληθεί από την έπεξεργασία μιας αυστηρής δομής στη φάση του σχεδιασμού, της δομής που επιβάλλει ή λογική του σχεσιακού μοντέλου. Πρόκειται για τη χαρτογράφηση της δομής του έργου, του τρόπου συγκρότησης των πληροφοριών και του καθορισμού των λειτουργιών του προγράμματος.

Το μοντέλο συγκροτείται από οντότητες (entities), δηλαδή αντικείμενα πραγματικά ή πλασματικά. Οι οντότητες αυτές προσδιορίζονται από όρισμένα χαρακτηριστικά (attributes). Εκτός αυτού, οι οντότητες έχουν και μία σχέση μεταξύ τους. Ο σχεδιασμός του μοντέλου (entity

11. Αυτό ισχύει ακόμη και στην περίπτωση που το χειρόγραφο έχει εκδοθεί στο πρόσφατο παρελθόν.

relationship model) συνίσταται στὸν ὀρισμὸ τῶν ὄντοτήτων καὶ στὸν προσδιορισμὸ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν τῶν ὄντοτήτων (entity attribute definition) καὶ τῶν σχέσεων μεταξύ τους (entity relationship definition).

ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Καὶ τώρα ἄς ἔλθουμε στὸ περιεχόμενο καὶ τοὺς στόχους τοῦ προγράμματος τῆς Ἑπτανησιακῆς Προσωπογραφίας καὶ ἄς προδιαγράψουμε τὸ διάγραμμα ὑλοποίησής του:

Ὅπως προαναφέρθηκε, στόχος τοῦ προγράμματος εἶναι νὰ ἀποτυπωθεῖ σὲ μορφή βάσης δεδομένων τὸ σύνολο τῶν βιογραφικῶν πληροφοριῶν γιὰ πρόσωπα ἑπτανησιακῆς καταγωγῆς μὲ δημόσια δράση, ποὺ ἔζησαν τὸν 19ο καὶ τὸν 20ο αἰώνα. Ἡ καταγραφή αὐτὴ ἐξυπηρετεῖ δύο στόχους: Πρῶτον παρέχει ἐγκυκλοπαιδικοῦ τύπου πληροφορίες γιὰ συγκεκριμένα πρόσωπα. Δεύτερον θὰ δώσει τὴ δυνατότητα στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα νὰ συμπληρώσει ἢ νὰ ἀναθεωρήσει τὴν εἰκόνα ποὺ ἔχει γιὰ ἓνα τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρον.

Ὁ σχεδιασμὸς τοῦ προγράμματος πρέπει νὰ ξεκινήσει ἀπὸ τὴν ἐκτίμηση τῆς ἔκτασης τοῦ ἀντικειμένου. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ἀντλώντας ἀπὸ τὶς υπάρχουσες συλλογικὲς βιογραφίες πρέπει νὰ συζητηθεῖ κατάλογος τῶν προσώπων. Ὁ κατάλογος αὐτός, μακρὰν τοῦ νὰ εἶναι ἐξαντλητικός, θὰ περιλαμβάνει ὅπωςδήποτε τὰ σημαντικότερα πρόσωπα καὶ θὰ δίνει μία τάξη μεγέθους τοῦ συνολικοῦ ἀντικειμένου τοῦ προγράμματος. Αὐτὴ ἢ ἐκτίμηση μαζί μὲ τὶς προδιαγραφές τοῦ ἐννοιολογικοῦ διαγράμματος προσδιορίζουν τὴν ἔκταση τοῦ ἔργου.

Ἀκολουθεῖ ἡ καταγραφή καὶ ἡ ἀνάλυση τῶν πηγῶν. Ἡ διαδικασία αὐτὴ συντελεῖ στὸν προσδιορισμὸ τοῦ ὄγκου τοῦ ὑλικοῦ καὶ στὸν περαιτέρω σχεδιασμὸ τοῦ προγράμματος. Πληροφορίες γιὰ Ἑπτανησίους μποροῦν νὰ ἀντληθοῦν ἀπὸ τοὺς ἑξῆς τύπους πηγῶν: Α' Ἐντυπα· Β' Ἀρχεῖα· Γ' Ἡλεκτρονικὲς βάσεις δεδομένων.

— Ἐντυπα μὲ προσωπογραφικὸ ὑλικὸ εἶναι:

1. Ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά
2. Μονογραφίες
3. Περιοδικὰ ἔντυπα
4. Ὑπηρεσιακὲς ἐκδόσεις

— Ἀρχεῖα μὲ προσωπογραφικὸ ὑλικὸ:

- Δημοσιευμένα ἀρχεῖα
- Νομαρχιακὰ ἀρχεῖα
- Δημοτικὰ ἀρχεῖα

Έκκλησιαστικά ἀρχεῖα

Ίδιωτικά ἀρχεῖα.

Ἐξ αἰτίας τῆς πολυτυπίας τῶν πηγῶν καὶ τῶν περιορισμῶν χρόνου καὶ κόστους πού τίθενται ἔξ ἀνάγκης, ἡ ἔρευνα θὰ περιορισθεῖ, τουλάχιστον στὴν πρώτη φάση, στὸ ἔντυπο ὑλικό.

Τὸ ἔντυπο αὐτὸ ὑλικὸ ἀναλύεται περαιτέρω ὡς ἑξῆς:

1. Ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά:

1.1. Ἐγκυκλοπαιδεῖες

1.2. Γενικά βιογραφικά λεξικά

1.3. Εἰδικὰ βιογραφικά λεξικά

1.3.1. Τοπικά

1.3.2. Κλαδικὰ

2. Μονογραφίες:

2.1. Βιογραφίες

2.2. Τοπικὲς ἱστορίες

2.3. Γενικά ἔργα με ἑπτανησιακὸ ἐνδιαφέρον

3. Περιοδικὰ ἔντυπα:

3.1. Περιοδικὰ

3.1.1. Γενικά περιοδικὰ

3.1.2. Τοπικά περιοδικὰ

3.2. Σύμμεκτοι τόμοι

3.3. Ἐφημερίδες

3.3.1. Γενικὲς ἑφημερίδες

3.3.2. Τοπικὲς ἑφημερίδες

3.4. Ἡμερολόγια

3.4.1. Γενικά ἡμερολόγια

3.4.2. Τοπικά ἡμερολόγια

4. Ὑπηρεσιακὲς ἐκδόσεις:

4.1. Ἐφημερίδες τῆς κυβερνήσεως

4.1.1. Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος

4.1.2. Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Ἴονίου Κράτους

4.1.3. Ἐκλογικοὶ κατάλογοι

4.1.4. Ἐκτακτὰ παραρτήματα

Τὸ ἔντυπο αὐτὸ ὑλικὸ ἐντοπίζεται στὶς γενικὲς καὶ εἰδικὲς ἑπτανησιακὲς βιβλιογραφίες καὶ στοὺς καταλόγους τῶν βιβλιοθηκῶν. Στὴν πε-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ρίπτωση τῶν ἑπτάνησιακῶν ἐντύπων μέχρι τὸ 1863, ὑπάρχουν οἱ βιβλιογραφίες Legrand καὶ Γκίνη-Μέξα μὲ τὶς πολλαπλές προσθήκες τους¹². Αὐτὲς βέβαια καλύπτουν μέρος μόνο τῆς χρονικῆς περιόδου τοῦ προγράμματος. Ἔργα ποὺ ἐκδόθηκαν μετὰ τὸ χρονικὸ ὄριο τῶν βιβλιογραφιῶν αὐτῶν δὲν περιλαμβάνονται. Ἀπὸ τοὺς καταλόγους τῶν βιβλιοθηκῶν, οἱ ὁποῖοι συμπληρώνουν τὶς βιβλιογραφίες, ἐλάχιστοι εἶναι ἐντυποι καὶ ἀκόμη λιγότεροι εἶναι on-line.

Στὶς βιβλιογραφίες καὶ στοὺς καταλόγους τῶν βιβλιοθηκῶν ἐντοπίζονται τίτλοι αὐτοτελῶν δημοσιευμάτων (μονογραφιῶν, ἀνατύπων, φυλλάδιων κ.τ.δ.) καὶ τίτλοι περιοδικῶν, συμμείκτων τόμων, ἐφημερίδων καὶ ἡμερολογίων. Τὰ ἐπὶ μέρος περιεχόμενα τῶν ἐντύπων αὐτῶν πρέπει νὰ ἐντοπισθοῦν ἀναλυτικά, εἴτε ἀπὸ εἰδικὰ εὔρετήρια εἴτε μὲ ἀναλυτικὴ ἀποδελτίωση. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο συγκροτεῖται τὸ κύριο σῶμα τοῦ προσωπογραφικοῦ ὕλικου.

Ἡ ἀνάλυση τῶν πηγῶν διευκολύνει τὸν ἐρευνητὴ στὸν ἐντοπισμὸ καὶ στὴν ἀπομόνωση τῶν διαφόρων τύπων πληροφοριῶν, στὴ συνέχεια στὴν ἀξιολόγησή τους μὲ κριτήριον τὸ στόχο τοῦ προγράμματος. Στὴν προκειμένη περίπτωση ἡ πληροφορία μπορεῖ νὰ εἶναι:

- ἓνα γεγονός (π.χ. γέννηση, θάνατος, πράξη)
- ἓνα ἀντικείμενο (π.χ. κείμενο, εἰκόνα)
- σχέση (π.χ. τὸ εἶδος τῆς σχέσης μεταξὺ προσώπων)
- κρίση (π.χ. χαρακτηρισμὸς ἐνός προσώπου ἢ μιᾶς πράξης).

Κατὰ τὴν ἀποδελτίωση ὁ ἐρευνητὴς πρέπει νὰ ἀναλύει τὶς πηγές μὲ αὐτὸ τὸ κριτήριον.

Ἡ γνωριμία μὲ τὸν ὄγκο καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν πηγῶν διευκολύνει τὸ σχεδιασμὸ τῆς βάσης δεδομένων, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἐπόμενη φάση. Σ' αὐτὴ τὴ φάση θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ ἐννοιολογικὸ σχῆμα, καὶ ὄχι μὲ τὴν ὑλοποίησή του στὰ πλαίσια κάποιου συγκεκριμένου λογισμικοῦ. Προκειμένου νὰ ὀργανώσει κανεὶς μὲ τὴ μέγιστη δυνατὴ ἐπάρκεια τὸ πρόγραμμα, τὸ προτιμότερο εἶναι νὰ ξεκινήσει προσπαθώντας νὰ πειθαρχήσει σὲ ἓνα αὐστηρὸ σχεσιακὸ μοντέλο, σὲ ἓνα σύνολο πινάκων

12. Ἡ βιβλιογραφία Γκίνη-Μέξα ἀντικαθίσταται σταδιακά, καὶ ἐλπίζουμε σύντομα, ἀπὸ τὸ μνημειῶδες ἔργο τοῦ Φ. Ἡλιοῦ, τοῦ ὁποίου μόλις ἐκδόθηκε ὁ πρῶτος τόμος, *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία τοῦ 19ου αἰώνα. Βιβλία - Φυλλάδια*, τόμος πρῶτος: 1801-1818, Ἀθήνα 1997, σσ. πζ' +733. Ἡ χρησιμότητα τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ αὐτὴν τῆς καθαρᾶ βιβλιογραφικῆς πηγῆς. Τὸ καθεστῶς στὸ ὁποῖο βρῖσκεται ἡ βιβλιογραφικὴ καταγραφή τῶν περὶ τὰ Ἑπτάνησα περιγράφεται ἀπὸ τὸν Θωμᾶ Ἰ. Παπαδόπουλο στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ ἔργου του *Ἰονικὴ Βιβλιογραφία. Bibliographie Ioniennne, 16ος - 19ος αἰώνας. Ἀνακατάταξη - Προσθήκες - Βιβλιοθήκες*, τ. Α', 1508 - 1863, Ἀθήνα 1996.

σχετιζομένων μεταξύ τους. Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ μοντέλου θὰ γίνουν οἱ ἀπαραίτητες ἀναθεωρήσεις καὶ ἀποκλίσεις. Ἐξ ἄλλου ἡ αὐξανόμενη εὐελιξία τῶν σύγχρονων συστημάτων διαχείρισης βάσεων δεδομένων τὸ ἐπιτρέπει.

Ἄς ξεκινήσουμε λοιπὸν μὲ τὸ ἐννοιολογικὸ διάγραμμα. Ὁ προσφορότερος τρόπος εἶναι ἡ ἀποσύνθεση τῶν ἐνοιῶν. Τὸ σύνολο τῆς βιογραφίας ἑνὸς προσώπου καλύπτεται ἀπὸ τὶς ἑξῆς ἐνότητες:

— Προσωπικὰ στοιχεῖα (ὄνομα, ἐπώνυμο, γέννηση, θάνατος, γονεῖς κ.ἄ.)

— Σπουδές (ἐπίπεδο, εἶδος, τόπος, χρόνος σπουδῶν κ.ἄ.)

— Ἑπαγγελματικὴ δραστηριότητα (ἐπάγγελμα, σταδιοδρομία κ.ἄ.)

— Κοινωνικὴ δραστηριότητα (σωματεῖα, ἑταιρεῖες, κοινωφελῆς δράση κ.ἄ.)

— Ἔργα (συγγραφικὸ, μουσικὸ, εἰκαστικὸ ἔργο, χρόνος καὶ τόπος σύνθεσης κ.ἄ.)

— Πηγές καὶ σημειώσεις (ἐκτενῆ κείμενα πρὸς τὰ πρόσωπα).

Ἀπὸ τὶς παραπάνω γενικὲς ἐνότητες προκύπτουν ὀντότητες μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τους. Κάθε ὀντότητα ἀντιστοιχεῖ σὲ ἕνα πῖνακα. Ἀφοῦ προσδιορισθοῦν καὶ οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν ὀντοτήτων προκύπτει τὸ εἰκονιζόμενον διάγραμμα ὀντοτήτων/σχέσεων (ERD).

Τὰ ὀρθογώνια παραλληλόγραμμα δηλώνουν ὀντότητες ἢ πῖνακες.

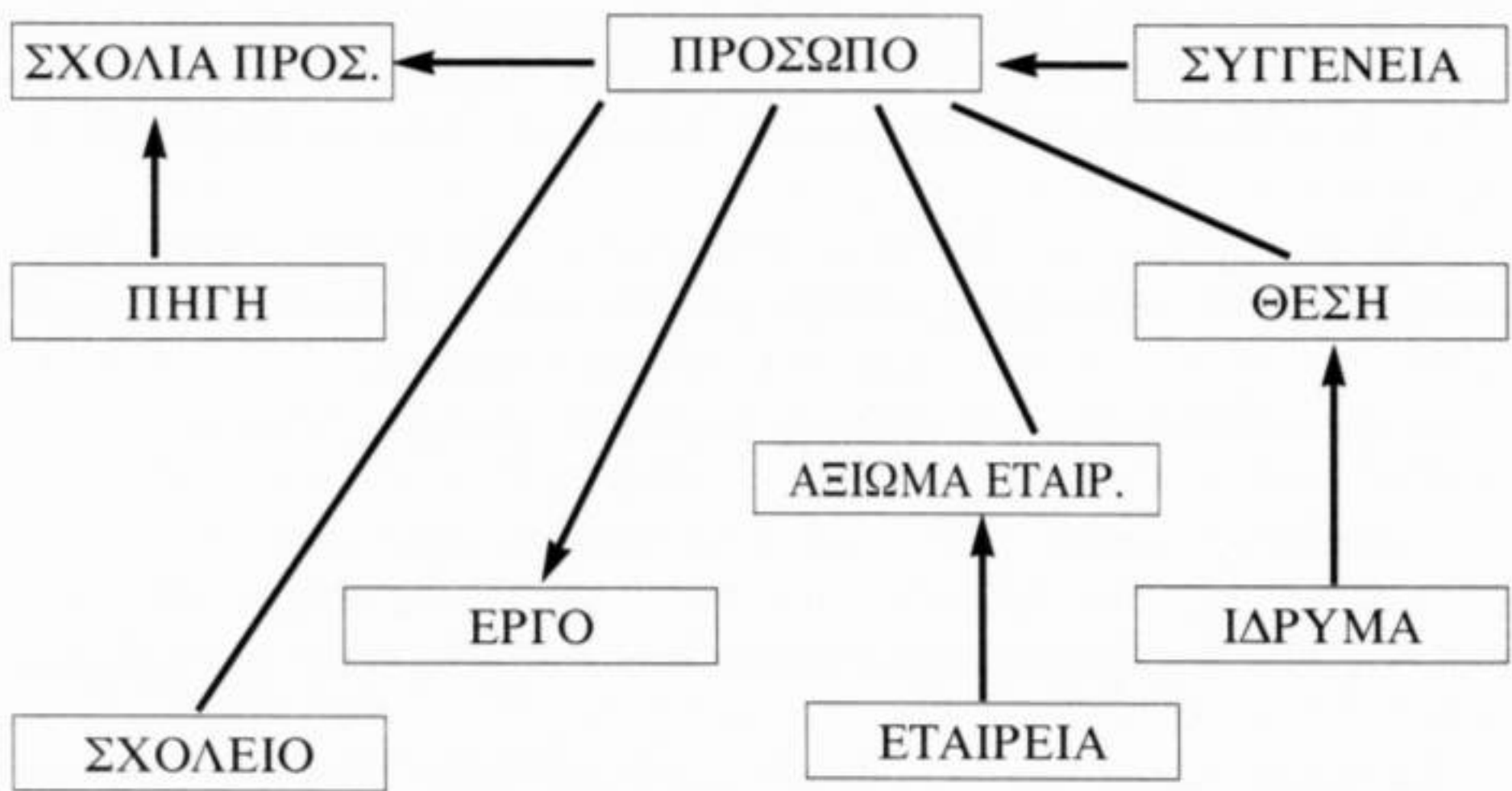
Οἱ εὐθεῖες γραμμὲς ποὺ συνδέουν τὰ παραλληλόγραμμα δηλώνουν σχέσεις.

Τὸ βέλος δηλώνει σχέση ἑνὸς πρὸς πολλὰ (ἕνα πρόσωπο μπορεῖ νὰ ἔχει πολλὰ ἔργα, ἀλλὰ ἕνα ἔργο ἀνήκει μόνο σὲ ἕνα πρόσωπο).

Ἡ γραμμὴ χωρὶς βέλος δηλώνει σχέση πολλῶν πρὸς πολλὰ (ἕνα πρόσωπο μπορεῖ νὰ φοιτήσῃ σὲ πολλὰ σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ ἕνα σχολεῖο μπορεῖ νὰ ἔχει πολλοὺς μαθητές).

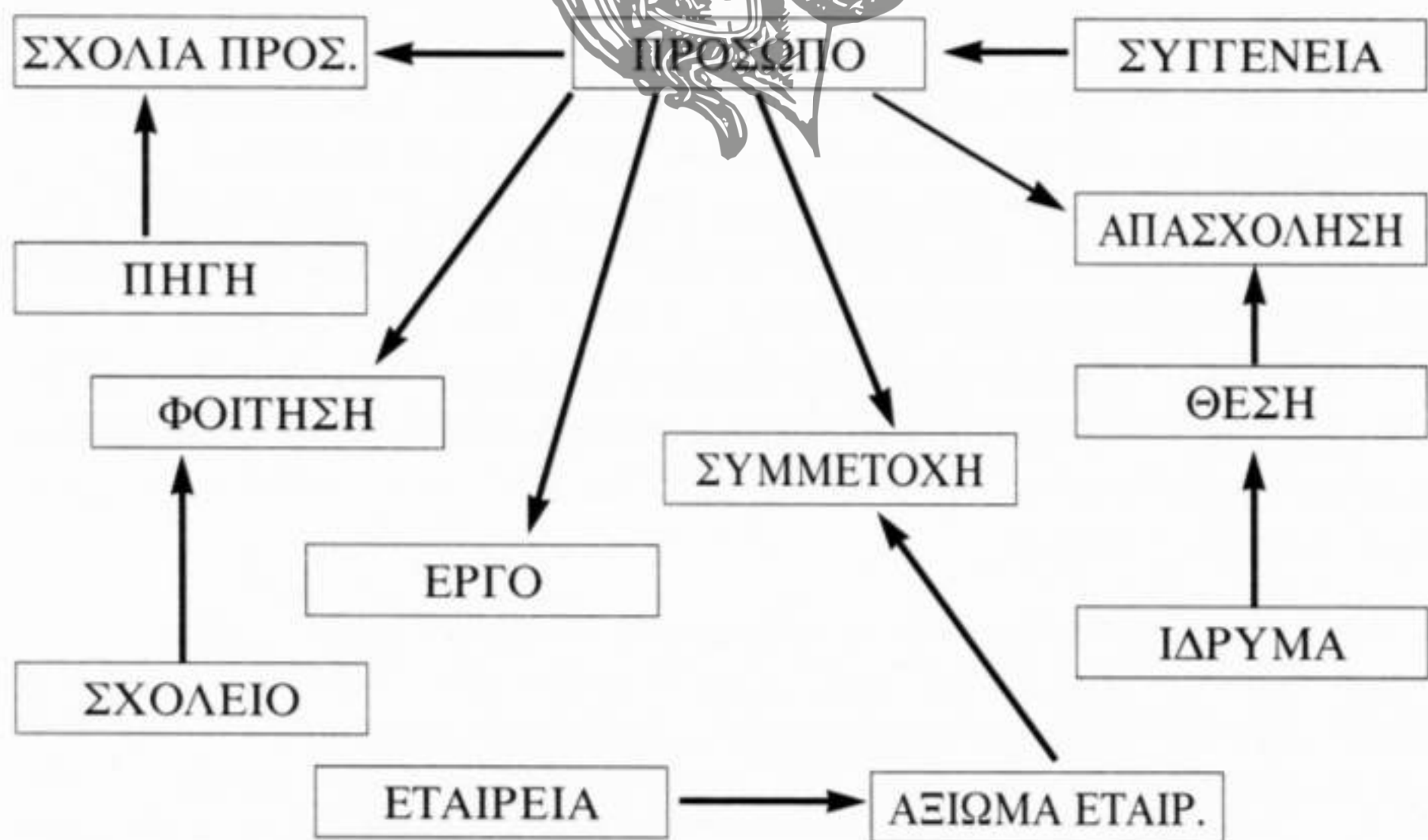
Ἡ σχέση πρόσωπο πρὸς συγγένεια θεωρεῖται, προσωρινὰ τουλάχιστον, σχέση ἑνὸς πρὸς πολλὰ διότι ἡ συσχέτιση γίνεται μόνο πρὸς τὸν πατέρα (ἕνας πατέρας μπορεῖ νὰ ἔχει πολλὰ παιδιά, ἀλλὰ ἕνα παιδί ἔχει μόνο ἕνα πατέρα).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Πρώτο διάγραμμα

Για να λειτουργήσει το μοντέλο πρέπει οι πίνακες αυτοί να αναδιαταχθούν με τέτοιο τρόπο ώστε όλες οι σχέσεις να είναι του τύπου «ένα προς πολλά». Επομένως, είναι απαραίτητη μια περαιτέρω επεξεργασία του παραπάνω πίνακα:

Δεύτερο διάγραμμα

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Για κάθε ένα από τους πίνακες αυτούς προσδιορίζονται τα χαρακτηριστικά της αντίστοιχης οντότητας. *Αναλυτικά*¹³:

1. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ

● Οντότητα: ΠΡΟΣΩΠΟ

Χαρακτηριστικά:

Αριθμός ταυτότητας προσώπου

Επώνυμο

Όνομα

Αριθμός ταυτότητας ονόματος πατρός

[Όνομα πατρός]

[Επώνυμο πατρός]

Όνομα μητρός

Έτος γεννήσεως

Τόπος γεννήσεως

Έτος θανάτου

Τόπος θανάτου

Αιτία θανάτου

Φύλλο

Θρήσκευμα

Παρατηρήσεις

● Οντότητα: ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ

Χαρακτηριστικά:

Αριθμός ταυτότητας ονόματος πατρός

Όνομα πατρός

Επώνυμο πατρός

2. ΣΠΟΥΔΕΣ

● Οντότητα: ΣΧΟΛΕΙΟ

Χαρακτηριστικά:

Αριθμός ταυτότητας σχολείου

Επίπεδο σχολείου

Όνομα σχολείου

Τόπος σχολείου

Παρατηρήσεις

● Οντότητα: ΦΟΙΤΗΣΗ

Χαρακτηριστικά:

Αρ.τ. προσώπου/ αρ.τ. σχολείου

[Επώνυμο]

[Όνομα]

[Όνομα σχολείου]

[Τόπος σχολείου]

Αρχή φοίτησης

Τέλος φοίτησης

Αιτία τέλους φοίτησης

Τίτλος πτυχίου

Παρατηρήσεις

3. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

● Οντότητα: ΙΔΡΥΜΑ

Χαρακτηριστικά:

Αριθμός ταυτότητας ιδρύματος

Όνομα ιδρύματος

Τόπος ιδρύματος

● Οντότητα: ΘΕΣΗ

13. Η ομαδοποίηση των πινάκων που ακολουθούν σε ενότητες δεν έχει καμία σχέση με την οργανική διάταξη της βάσης δεδομένων. Γίνεται μόνο για τη σαφέστερη πρόσληψη των έννοιων από τον αναγνώστη.

Χαρακτηριστικά:

Άριθμός ταυτότητας θέσης

Όνομα θέσης

Άριθμός ταυτότητας ιδρύματος

[Όνομα ιδρύματος]

Χαρακτήρας θέσης

● Όντοτητα: ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Χαρακτηριστικά:

Άρ.τ. προσώπου/ άρ.τ. θέσης

[Επώνυμο]

[Όνομα]

[Όνομα θέσης]

[Όνομα ιδρύματος]

[Τόπος ιδρύματος]

Επαγγελματική ιδιότητα

Άρχη άπασχόλησης

Τέλος άπασχόλησης

Αιτία τέλους άπασχόλησης

Παρατηρήσεις

4. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

● Όντοτητα: ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Χαρακτηριστικά:

Άριθμός ταυτότητας έταιρείας

Όνομα έταιρείας

Είδος έταιρείας

Τόπος έταιρείας

● Όντοτητα: ΑΞΙΩΜΑ

Χαρακτηριστικά:

Άριθμός ταυτότητας άξιώματος

Όνομα άξιώματος

Άριθμός ταυτότητας έταιρείας

[Όνομα έταιρείας]

● Όντοτητα: ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

Χαρακτηριστικά:

Άρ.τ. άξιώματος/ άρ.τ. προσώπου

[Επώνυμο]

[Όνομα]

[Όνομα άξιώματος]

[Όνομα έταιρείας]

[Τόπος έταιρείας]

Άρχη συμμετοχής

Τέλος συμμετοχής

Αιτία τέλους συμμετοχής

Παρατηρήσεις

5. ΕΡΓΑ

● Όντοτητα: ΕΡΓΑ

Χαρακτηριστικά:

Άριθμός ταυτότητας έργου

Τίτλος έργου

Άριθμός ταυτότητας προσώπου

Όνομα προσώπου

Είδος έργου

Μέγεθος

Υλικό

Χρονολογία σύνθεσης

Χρονολογία έκδοσης

Τόπος

Έκδότης

Συλλογή

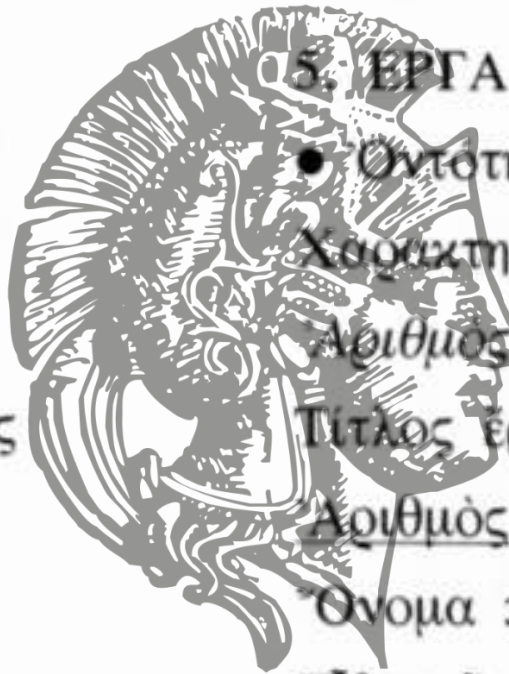
Παρατηρήσεις

6. ΠΗΓΕΣ

● Όντοτητα: ΠΗΓΗ

Χαρακτηριστικά:

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Αριθμός ταυτότητας πηγής	• Όντοτητα: ΣΧΟΛΙΑ ΠΡΟΣΩΠΟΥ
Συγγραφέας	Χαρακτηριστικά:
Έκδότης	<u>Άρ.τ. πηγής/ Άρ.τ. προσώπου</u>
Τίτλος	[Συγγραφέας]
Τίτλος τόμου	[Τίτλος]
Τόμος	[Έπωνυμο προσώπου]
Τόπος	[Όνομα προσώπου]
Έτος	Σελ.
Παρατηρήσεις	Κείμενο

Οί πίνακες, πού αντιστοιχοῦν στίς όντότητες, σχετίζονται μεταξύ τους μέσω κοινών πεδίων. Πρέπει δηλαδή κάθε όντότητα να χαρακτηρίζεται από ένα μοναδικό στοιχείο ταυτότητας (unique identifier) ή πρωτεύον κλειδί (primary key), τó όποιο θα εξασφαλίσει την άποφυγή συγχύσεων πού είναι συνέπεια διπλών εγγραφών. Τα πρωτεύοντα κλειδιά, είναι είτε φυσικά, είτε (στίς περιπτώσεις πού τα φυσικά πεδία περιέχουν επαναλαμβανόμενα ή έλλειπτή δεδομένα) τεχνητά, πλασματικά. Τó πρωτεύον κλειδί γίνεται ξένο κλειδί στον πίνακα πρós τον όποιο συνδέεται. Άφού προσδιορισθούν τα χαρακτηριστικά της κάθε όντότητας, τα πρωτεύοντα και τα δευτερεύοντα κλειδιά, για κάθε ένα από τούς παραπάνω πίνακες συγκροτείται ένα φύλλο περιγραφής της όντότητας, στο όποιο καταγράφονται οί πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά της σχετικής όντότητας. Ως παράδειγμα παρατίθεται ένα τέτοιο φύλλο για την όντότητα Πηγή:

Όνομα όντότητας: ΠΗΓΗ.

Περιγραφή όντότητας: Η όντότητα ταυτίζει την πηγή από την όποια προέρχονται τα ΣΧΟΛΙΑ ΠΡΟΣΩΠΟΥ.

14. Στόν παραπάνω κατάλογο με κεφαλαία σημειώνονται τα όνόματα τών όντοτήτων· με πλάγια τα όνόματα τών πρωτευόντων κλειδιών· με ύπογράμμιση τα όνόματα τών ξένων κλειδιών· τέλος μέσα σε όρθογώνιες άγκύλες δηλώνονται τα όνόματα χαρακτηριστικών πού εμφανίζονται στόν πίνακα μόνο για λόγους σαφήνειας, ενώ λειτουργικά αποτελούν στοιχεία του πίνακα πού περιέχει τó ξένο κλειδί.

ΟΝΟΜΑ ΠΕΔΙΟΥ	ΚΕΝΟ ΠΕΔΙΟ	ΣΧΕΣΗ	FORMAT	ΕΥΡΟΣ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
Άρ. πηγής	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΑΡΙΘ.	6	Σύνδεση με την οντότητα ΣΧΟΛΙΑ ΠΡΟΣΩΠΟΥ.
Συγγραφέας	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΧΑΡΑΚΤ.	25	Σύνδεση με την οντότητα ΣΧΟΛΙΑ ΠΡΟΣΩΠΟΥ.
Έκδοτης	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΧΑΡΑΚΤ.	50	
Τίτλος	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΧΑΡΑΚΤ.	80	Σύνδεση με την οντότητα ΣΧΟΛΙΑ ΠΡΟΣΩΠΟΥ.
Τίτλος τόμου	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΧΑΡΑΚΤ.	80	
Τόμος/οι	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΑΡΙΘ.	2	
Τόπος	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΧΑΡΑΚΤ.	15	
Έτος	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΧΑΡΑΚΤ.	11	
Παρατηρήσεις	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΚΕΙΜΕΝΟ		

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Αυτό το έννοιολογικό διαγράμμα θα αποτελέσει τον οδηγό για τη συγκρότηση της βάσης δεδομένων, η οποία θα υπόκειται σε ελέγχους και τροποποιήσεις. Με τη διαδικασία αυτή μπορεί κανείς να καταλήξει σε ένα σχετικά λειτουργικό μοντέλο που να εξυπηρετεί και τη φύση του υλικού και τις ανάγκες του ερευνητή.

Με κριτήριο τις πληροφορίες σχετικά αφ' ενός με τον όγκο και το χαρακτήρα των πηγών και αφ' ετέρου με τη συνθετότητα του έννοιολογικού διαγράμματος μπορούμε να προχωρήσουμε σε διαίρεση της εκτέλεσης του προγράμματος σε φάσεις. Το γενικό κριτήριο επιλογής είναι αδιαμφισβήτητο: Ως χρονολογικό κριτήριο έχει προσδιορισθεί το έτος θανάτου να είναι από το 1800 και έξης μέχρι το 1945. Ως κριτήριο καταγωγής έχει ορισθεί ότι ο τόπος γέννησης του ίδιου ή ενός γονέα πρέπει να είναι τα Έπτάνησα. Απόλυτα διακριτές, ωστόσο, πρέπει να είναι και οι φάσεις στις οποίες θα διαιρεθεί η εκτέλεση του προγράμματος. Κριτήριο διαίρεσης κατά τόπο καταγωγής ή επαγγελματική κατηγορία θα οδηγούσε σε επικαλύψεις. Το μόνο απόλυτο κριτήριο είναι το χρονολογικό. Και ως προς αυτό είναι απαραίτητη η έξης διάκριση: Το κριτήριο αυτό έχει δύο όψεις. Τη χρονολογία θανάτου του προσώπου και τη χρονολογία έκδοσης της πηγής. Αν υιοθετηθεί η πρώτη όψη, τότε, αν και θα συγκροτηθεί ταχύτερα ένα πληρέστερο σώμα προσωπογραφικών

πληροφοριῶν γιὰ τὴν πρώτη φάση, ἐν τούτοις κάθε πηγή θὰ πρέπει νὰ ἀναγνωσθεῖ ἐξ ἀρχῆς τόσες φορές ὅσες θὰ εἶναι καὶ οἱ χρονικὲς φάσεις τοῦ προγράμματος. Ἄν ἀντίθετα υἱοθετηθεῖ ἡ δεύτερη ὄψη, τῆς χρονολογίας ἐκδοσης τῆς πηγῆς, τότε, παρόλον ὅτι θὰ καθυστερήσει ἡ συμπλήρωση τῶν προσωπογραφικῶν πληροφοριῶν, ἐν τούτοις, κάθε πηγή θὰ ἀναγινώσκειται μόνο μία φορά. Ἡ προφανὴς ἐξοικονόμηση χρόνου καὶ πόρων πού προκύπτει ἀπὸ αὐτὴ τὴ μέθοδο τὴν καθιστᾷ προτιμητέα. Οἱ τομὲς πού προτείνονται εἶναι, ὅπως κάθε τομὴ, αὐθαίρετες καὶ ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὶς ὑπάρχουσες βιβλιογραφίες καὶ τὸν ὑπολογισμὸ τοῦ ὄγκου τοῦ ὑλικοῦ:

Α' μέρος: μέχρι τὸ 1863

Β' μέρος: 1864 - 1900

Γ' μέρος: 1901 - 1939

Δ' μέρος: 1940 - 1973

Ε' μέρος: 1974 καὶ ἐξῆς.

Ἡ ἐπόμενη φάση στὴν ἐκτέλεση τοῦ προγράμματος, ἡ ἔρευνα, συλλογὴ καὶ ἐπεξεργασία τοῦ ὑλικοῦ ἀπαιτεῖ τὴ συγκρότηση ἑνὸς διαγράμματος συντονισμοῦ τῆς ἐργασίας, οἱ ἐπιμέρους λεπτομέρειες τοῦ ὁποῖου ἐξεργάζονται τῶν ὁρίων τοῦ παρόντος ἀρθροῦ. Ἀρκεῖ μόνο νὰ διευκρινισθοῦν ὀρισμένα βασικὰ στοιχεῖα τῆς διαδικασίας. Γιὰ κάθε πρόσωπο συγκροτεῖται εἰδικὸς φάκελος, στὸν ὁποῖο ἀρχειοθετεῖται ὅλο τὸ ὑλικὸ πού ἀναφέρεται σ' αὐτό. Ὁ κάθε φάκελος χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ ὄνομα καὶ τὸν αὐξοῦντα ἀριθμὸ τοῦ προσώπου, ὅπως αὐτὸς ἔχει σημειωθεῖ στὸν ἀρχικὸ κατάλογο προσώπων¹⁵. Οἱ φάκελοι ταξινομοῦνται ἀλφαβητικά. Ὅλα τὰ προβλήματα κριτικῆς τῶν πηγῶν πρέπει νὰ λύνονται κατὰ τὴ φάση τῆς συλλογῆς καὶ ἐπεξεργασίας τοῦ ὑλικοῦ, τῆς συγκρότησης τοῦ φακέλου, καὶ ὅπωςδήποτε πρὶν ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴ τῶν δεδομένων στὸν ὑπολογιστή. Ἡ φάση αὐτὴ εἶναι ἴσως ἡ πιὸ χρονοβόρα καὶ δαπανηρὴ. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα στοιχεῖο πού διαφοροποιεῖ τὴν Ἑλπιανησιακή Προσωπογραφία ἀπὸ ἄλλα συναφῆ προγράμματα. Εἶναι ἡ φάση πού, ἀντίθετα ἀπὸ τὶς φάσεις τοῦ σχεδιασμοῦ καὶ τῆς ἠλεκτρονικῆς ἐπεξεργασίας, ἀπαιτεῖ τὶς ἐπαγγελματικὲς δεξιότητες τοῦ φιλολόγου, τοῦ ἱστορικοῦ καὶ τοῦ ἀρχειονόμου.

Ἡ τελικὴ φάση τῆς ἠλεκτρονικῆς ἐπεξεργασίας γίνεται μὲ τὴ χρονοβόρα καὶ ἐπισφαλῆ μέθοδο τῆς πληκτρολόγησης, εἴτε πρόκειται γιὰ τὰ

15. Βλ. πιὸ πάνω στὴ σελ. 52.

δομημένα πεδία μᾶς σχεσιακῆς βάσης δεδομένων, εἴτε πρόκειται γιὰ ἀπόδοση τῆς πηγῆς σὲ ἓνα σύστημα διαχείρισης κειμένων. Ἡ κακὴ ποιότητα τῶν ἐντύπων καθιστᾷ προβληματικὴ πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἐφαρμογὴ προγραμμάτων OCR σὲ ἑλληνικὰ ἔντυπα. Σκόπιμη γιὰ τὴ μείωση τῆς πιθανότητας λάθους εἶναι ἡ υἱοθέτηση μεθόδων καὶ μηχανισμῶν ἐλέγχου.

ΑΝΑΚΥΠΤΟΝΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ

Πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι ὀργανωτικὲς καὶ πρακτικὲς δυσκολίες ὑπάρχουν σὲ ὅλες τὶς φάσεις σχεδιασμοῦ καὶ ὑλοποίησης τοῦ προγράμματος. Οἱ φάσεις αὐτὲς εἶναι, νοηματικὰ τουλάχιστον, ἀρκετὰ εὐδιάκριτες καὶ ἀπαιτοῦν ἰδιαίτερες δεξιότητες ἀπὸ τοὺς ἀρμόδιους: Σχεδιασμὸς λογισμικοῦ· ἔρευνα, συλλογὴ καὶ ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου· καὶ ἠλεκτρονικὴ ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου. Στὴν πράξη φυσικὰ οἱ φάσεις αὐτὲς ἐπικαλύπτονται χρονικὰ καὶ ἀνατροφοδοτοῦνται μὲ τὰ προβλήματα καὶ τὰ ἀδιέξοδα ποὺ προκύπτουν κατὰ τὴν ὑλοποίηση τοῦ προγράμματος.

Ὁ σχεδιασμὸς τοῦ προγράμματος δὲν εἶναι δυνατόν στὴν πράξη νὰ ἀκολουθήσει εὐθύγραμμη διαδρομὴ. Τὰ στοιχεία καὶ ὁ προβληματισμὸς κάθε φάσης ἀνατροφοδοτοῦν τὶς προηγούμενες σὲ ἓνα συνεχὲς παιχνίδι tennis. Ἡ εἰκόνα τῆς ἐπίσχεσης, τῆς τετοάγωνης λογικῆς καὶ τῆς αὐστηρῆς συνέπειας ποὺ δίνεται ἐδῶ δυσκολὰ συγκρατεῖται τὴν πραγματικότητα τῆς ἀνασφάλειας, τῆς αὐτοαγνοίας καὶ τῆς ἀμφισβήτησης ποὺ ἐπικρατοῦν καὶ θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ ἐπικρατοῦν σὲ ὅλες τὶς φάσεις τῆς σύνταξης τοῦ προγράμματος.

Τὰ προβλήματα εἶναι τριῶν κατηγοριῶν καὶ πρέπει νὰ υἱοθετηθοῦν ἀντίστοιχοι μηχανισμοὶ γιὰ τὸν ἐντοπισμὸ, τὴ διατύπωση καὶ τὴ λύση τους. Ἡ πρώτη κατηγορία ἀφορᾷ ζητήματα διαχείρισης καὶ συντονισμοῦ τῆς ἐργασίας μὲ κριτήριον τὴ μέγιστη δυνατὴ ἀπόδοση, τὴν ἐξοικονόμηση πόρων καὶ τὴν ἀποφυγὴ λαθῶν. Ἐνα παράδειγμα μεγάλου προγράμματος, ἀπλούστερου στὴ δομὴ ἀλλὰ μεγάλου σὲ ἔκταση εἶναι ἡ ἠλεκτρονικὴ καταγραφή τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1881 γιὰ Ἀγγλία καὶ Οὐαλία. Τὸ πρόγραμμα ποὺ πραγματοποιεῖ ἡ Genealogical Society of Utah, ξεκίνησε τὸ 1987 καὶ καλύπτει ἀναγραφές γιὰ 26.603.097 ἄτομα. Τὸ πρόγραμμα δὲν ἔχει ἰδιαίτερες ἀπαιτήσεις στὶς φάσεις τοῦ σχεδιασμοῦ τοῦ μοντέλου καὶ τῆς ἔρευνας καὶ συλλογῆς τοῦ ὕλικου, ἀλλὰ στὴν ὅλη διαχείριση τοῦ προγράμματος. Ἡ ἐμπειρία τῆς ἐρευνητικῆς ομάδας, ποὺ ἔχει καταγραφεῖ στὴ σχετικὴ ἐργασία τοῦ Matthew Woollard, μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει ὡς πρότυπο γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ ὅλου ἐγχειρήματος. Γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ παρόντος ἀρθροῦ ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρουμε ὅτι στὸ πρόγραμμα δὲν ἔχει καθορισθεῖ συγκεκριμένος χρόνος ὑλοποίησης οὔτε συνολικὸς

προϋπολογισμός¹⁶.

Ἡ δεύτερη κατηγορία προβλημάτων ἀφορᾷ ζητήματα μεθοδολογίας τοῦ προγράμματος. Τέτοιου τύπου προβλήματα μποροῦν νὰ παρουσιασθοῦν κατὰ τὴ φάση τῆς μελέτης τοῦ προγράμματος, ὅποτε καὶ ἀντιμετωπίζονται ἄμεσα. Εἶναι ὅμως ἐξαιρετικά πιθανὸ νὰ ἀνακύψουν καὶ κατὰ τὸ στάδιο τῆς ὑλοποίησης τοῦ προγράμματος, εἴτε κατὰ τὴ συλλογὴ εἴτε κατὰ τὴν ἠλεκτρονικὴ ἐπεξεργασία τοῦ ὑλικοῦ. Γιὰ ἓνα τέτοιο ἐνδεχόμενο, πρέπει τὸ πρόγραμμα νὰ εἶναι ἀρκετὰ εὐέλικτο, ὥστε νὰ ἐπιτρέπει καὶ δομικὲς ἀκόμη μετατροπές¹⁷. Ἐνα πρόβλημα αὐτῆς τῆς κατηγορίας προκύπτει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση τοῦ ἱστορικοῦ ὑλικοῦ: Πρόκειται γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση, σὲ ἐπίπεδο σχεδιασμοῦ, τῶν ἀσαφειῶν καὶ τῶν κενῶν στὴν ἱστορικὴ μαρτυρία. Τὸ πρόβλημα ἀφορᾷ μόνο τὰ πρωτεύοντα καὶ ξένα κλειδιά καὶ ὄχι τὰ ὑπόλοιπα χαρακτηριστικὰ τῶν ὄντοτήτων. Αὐτὰ ἐπιτρέπεται νὰ παραμείνουν κενά. Ἐνα αὐστηρὰ δομημένο σύστημα διαχείρισης βάσεων δεδομένων δὲν ἐπιτρέπει τὴν κατὰ περίπτωση ἀντιμετώπιση. Πρέπει νὰ υἱοθετηθεῖ κάποιος κανόνας, ὁ ὁποῖος θὰ ἔχει καθολικὴ ἐφαρμογὴ, χωρὶς ὅσοσο νὰ παραβιάζει τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα. Ἐνα ἀπλὸ παράδειγμα καὶ ἡ πρόταση γιὰ τὴ λύση του: Τὸ σχολεῖο φοίτησης τοῦ Χ, ἐπιπέδου Ψ, στὸν Ω τόπο εἶναι ἄγνωστο. Στὴν περίπτωση αὐτὴ προτείνεται νὰ δοισθεῖ ἓνας μόνον πλασματικὸς ἀριθμὸς ποὺ ταυτίζει ὅλα τὰ ἄγνωστα σχολεῖα ἐπιπέδου Ψ στὸν Ω τόπο. Ἄς ληφθεῖ ὡς παράδειγμα ἡ ἀκόλουθη ἐξαιρετικὰ ἐλλειπὴς μαρτυρία τοῦ Τσιτσέλη γιὰ τὸν Σπυρίδωνα Τρέγκα: «Υἱὸς Μάρκου γεννηθεὶς ἐν Ληξουρίῳ τὸ 1760 καὶ θανὼν αὐτόθι τὸ 1844. Σπουδάσας ἐν Ἑνετίᾳ φιλολογικὰ, ἐγένετο ἐγκρατὴς τῆς ἰταλικῆς καὶ λατινικῆς. ...» Μὲ βάση τὶς πληροφορίες αὐτὲς καὶ μόνον, οἱ πίνακες ΠΡΟΣΩΠΟ, ΣΧΟΛΕΙΟ, ΦΟΙΤΗΣΗ συγκροτοῦνται ὡς ἑξῆς:

16. Matthew Woollard, «Creating a Machine - Readable Version of the 1881 Census of England and Wales», στὸ ἔργο τῶν Charles Harvey καὶ Jon Press, *Databases in Historical Research. Theory, Methods and Applications*, Λονδίνο 1996, σσ. 98-101.

17. Ἡ ἀδυναμία δομικῶν μετατροπῶν σὲ μὴ εὐέλικτα λογισμικά ἔχει ἐπισημανθεῖ, π.χ. Marjory Harper, «The Advantages and Drawbacks ...», ὁ.π., σ. 26.

ΠΡΟΣΩΠΟ

Ἄριθμός ταυτότητας προσώπου: 1234

(ὑποθετικός)

Ἐπώνυμο: Τρέκκας

Ὄνομα: Σπυρίδων

Ἄριθμός ταυτότητας ὀνόματος

πατρός: 2345 (ὑποθετικός)

[Ὄνομα πατρός]: Μάρκος

[Ἐπώνυμο πατρός]: Τρέκκας

Ὄνομα μητρός: —

Ἔτος γεννήσεως: 1760

Τόπος γεννήσεως: Ληξούρι

Ἔτος θανάτου: 1844

Τόπος θανάτου: Ληξούρι

Αἰτία θανάτου: —

Φύλλο: Α

Θρήσκευμα: Ὁρθόδοξος

Παρατηρήσεις: —

ΣΧΟΛΕΙΟ

Ἄριθμός ταυτότητας σχολείου:

1 (πλασματικός)

Ἐπίπεδο σχολείου: Τριτοβάθμιο

Ὄνομα σχολείου: —

Τόπος σχολείου: Βενετία

Παρατηρήσεις: —

ΦΟΙΤΗΣΗ

Ἄρ.τ. προσώπου/ ἄρ.τ. σχολείου:

1234/1

[Ἐπώνυμο]: Τρέκκας

[Ὄνομα]: Σπυρίδων

[Ὄνομα σχολείου]: —

[Τόπος σχολείου]: Βενετία

Ἀρχή φοίτησης: —

Τέλος φοίτησης: —

Αἰτία τέλους φοίτησης:

Τίτλος πτυχίου: —

Παρατηρήσεις: Σπούδασε ἰταλικά
καὶ λατινικά.

Ἡ τρίτη τέλος κατηγορία προβλημάτων ἀφορᾷ ζητήματα πού προκύπτουν κατὰ τὴ συλλογὴ καὶ ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου. Εἶναι ζητήματα πραγματολογικά, κριτικῆς ἢ ἐρμηνείας τῶν πηγῶν κ.ἄ. Ἡ καταγραφή τους πρέπει νὰ γίνεται σὲ εἰδικὸ ἔντυπο τὸ ὁποῖο τοποθετεῖται μέσα στὸ φάκελο τοῦ ἀντίστοιχου προσώπου. Σ' αὐτὸ ἀναγράφονται ὄχι μόνο ἀπορίες καὶ προβλήματα πού προκύπτουν κατὰ τὴ συλλογὴ καὶ ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου, ἀλλὰ καὶ σημειώσεις παντὸς τύπου (ἐπεξηγήσεις, παραλλαγές, σχόλια, συσχετισμοὶ κ.τ.λ.).

Γιὰ παράδειγμα, ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα βασικά προβλήματα πού πρέπει νὰ ἐπιλυθοῦν εἶναι τὸ ζήτημα τῆς τυποποίησης τῶν ὀνομάτων. Λόγω τῆς πολυτυπίας τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, εἰδικὰ προκειμένου γιὰ τὴ χρῆση τῆς γενικῆς στὴν ἀπόδοση τοῦ θηλυκοῦ ἐπωνύμου, πρέπει νὰ προβλεφθεῖ ὥστε τὸ σύστημα νὰ ἀναγνωρίζει ὀρισμένες παραλλαγές: ἀλλαγὴ ἀπὸ προπαροξύτονο σὲ παροξύτονο (Παπαδόπουλος - Παπαδοπούλου) καὶ ἀλλαγὴ τῆς κατάληξης, εἴτε μὲ παράληψη ἑνὸς γράμματος (Καλλιγᾶς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

- Καλλιγᾶ), είτε με ἀλλαγὴ ἑνὸς (Μαρτινέγγος - Μαρτινέγγου, ἢ καὶ δύο γραμμάτων (Φλογαῖτης - Φλογαῖτου). Τὸ πρόβλημα εἶναι ἰδιάζον στὴν περίπτωση τῶν Ἑπτανήσων, λόγω τῆς ταυτόχρονης χρήσης ἰταλικῶν τύπων στὶς ἰταλόγλωσσες πηγές. Ὄνόματα Ἑπτανησίων ποὺ ἔχουν ἐντοπισθεῖ σὲ ἰταλικές πηγές ἔχουν «ἐπανελληνισθεῖ» γιὰ παράδειγμα ἀπὸ τὴν Ἀλόη Σιδέρη με βάση τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία. Οἱ ταυτίσεις ἔχουν γίνεи στὸ εὐρετήριο τοῦ ἔργου, ὅπου ἀπαντοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνο οἱ ἑλληνικοὶ τύποι. Γιὰ παράδειγμα, ὁ Pietro di Gerasimo Cazzaiti γίνεται Πέτρος Κατσαῖτης τοῦ Γερασίμου¹⁸. Δὲν πρέπει πάντως νὰ θεωρεῖται ἐκ προΐμιου βέβαιο ὅτι ὅλα τὰ ὀνόματα μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν με ἀδιαμφισβήτητο τρόπο. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς δυσκολίες τοῦ μεταγλωττισμοῦ, ὡστόσο, ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις ὀρθογραφικῆς πολυτυπίας. Θὰ πρέπει νὰ βρεθεῖ μία λύση, ὥστε καὶ τὸ ὑποκείμενο νὰ διατηρεῖ τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς γραφῆς ποὺ ἔχει τὸ ἴδιο ἐπιλέξει καὶ νὰ εἶναι δυνατὸς ὁ συσχετισμὸς του με μέλη τῆς οἰκογένειάς του ποὺ ἔχουν διατηρήσει τὸν παραδοσιακὸ ἢ τὸν ἐπικρατέστερο τρόπο γραφῆς. Ἡ πολυτυπία μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπισθεῖ με τὶς δυνατότητες τοῦ θησαυροῦ ἢ με τὴ θέσπιση κανόνων τυποποίησης. Ὁ σχετικὸς προβληματισμὸς γύρω ἀπὸ τὴ μεθοδολογία γιὰ τὴν ἀσφαλέστερη ταύτιση παραλλαγῶν ὀνομάτων ἔχει ἀναπτυχθεῖ διεθνῶς¹⁹.

Συναφές εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς κωδικοποίησης τῶν τοπωνυμίων, τὸ ὁποῖο παρουσιάζει μία πρόσθετη ἐπιπλοκή, ποὺ σχετίζεται με τὴν ἱεραρχικὴ δομὴ τῶν γεωγραφικῶν προσδιορισμῶν: χώρα - νομὸς - ἐπαρχία - κοινότητα. Οἱ μαρτυρίες τῶν πηγῶν εἶναι συχνότατα ἐλλιπεῖς, ὅταν πρόκειται γιὰ τοπικὸ προσδιορισμὸ.

Ἄλλὰ τὸ πιὸ καίριο πρόβλημα βρίσκεται στὴ ρίζα τοῦ ἐγχειρήματος. Τὰ προσωπογραφικὰ προγράμματα ποὺ βρίσκονται ἐν ἐξελίξει στηρίζονται σὲ δεδομένα ποὺ ἀντλοῦνται ἀπὸ ὁμοειδεῖς καὶ δομημένες πηγές: ἐκλογικοὺς καταλόγους, ληξιαρχικὰ βιβλία, κατάστιχα συλλόγων, πανεπιστημίων ἢ ἄλλων ἰδρυμάτων. Οἱ τράπεζες πληροφοριῶν ποὺ ἀντλοῦν ἀπὸ περιγραφικὲς πηγές χρησιμοποιοῦν συστήματα διαχείρισης κειμένων. Ἐξ ἄλλου, ἡ αὐστηρὴ σχεσιακὴ μέθοδος δὲν ἔχει τὴν εὐελιξία νὰ ἀνταποκρίνεται στὴ διαχείριση ἐλλιπῶν ἢ ἀσαφῶν δεδομένων. Στὶς ἀπαιτήσεις αὐτὲς ἀνταποκρίνεται ἀπολύτως ἡ Κλειώ, λογισμικὸ ποὺ ἔχει δημι-

18. Ἀλόη Σιδέρη, *Ἕλληνες φοιτητὲς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πίζας (1806 - 1861)*, τ. Β', Ἀθήνα 1989-1994, σσ. 439, 646.

19. Charles Harvey καὶ Edmund Green, «Record Linkage Algorithms: Efficiency, Selection and Relative Confidence», *History and Computing*, τ. 6, τχ. 3 (1994), σ. 144 καὶ Gerrit Bloothoof, «Corpus-based Name Standardization», *ὁ.π.*, σσ. 153-167.

ουρηθεῖ ἀπὸ ἱστορικὸ γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν ἱστορικῶν. Γιὰ τὰ συστήματα αὐτά, ὡστόσο, δὲν ὑπάρχει ἐπαρκὴς ἐμπειρία στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ προβληματισμὸς ποὺ ἀναπτύχθηκε πρὶν πάντων συνθέτει τὶς ἀρχικὲς κατευθυντήριες σκέψεις γιὰ ἕνα πρόγραμμα, ἢ ὑλοποίηση τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες: συστηματικὴ καὶ διαρκὴ προσπάθεια, ἐξειδικευμένη τεχνικὴ γνώση καὶ ὑποστήριξη καὶ κυρίως πίστη στὴν ἀξία τοῦ ἐγχειρήματος*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

* Ἡ ροὴ τῆς πληροφόρησης στὸν τομέα τῆς ἠλεκτρονικῆς ἱστοριογραφίας εἶναι πολὺ ταχύτερη ἀπὸ ἐκείνη τῆς παραδοσιακῆς. Στὸ διάστημα τῆς ἐκτύπωσης τοῦ ἀρθροῦ δημοσιεύθηκε ἡ μελέτη τοῦ Peter Horvath "Geschichte Online. Neue Möglichkeiten für die historische Fachinformation". Historical Social Research, παράρτημα ἀρ. 8 (Köln 1997), viii+284 σ. μὲ τὰ πρὶν πρόσφατα στοιχεῖα γιὰ τὸ θέμα. Κανένας ἐρευνητὴς δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀγνοήσει.

